

ਸਾਈਨਾ

ਜੁਲੈ ੧੯੫੯

ਰੁ. ५० ਨ. ਪੈਸੇ.

ਵਿਰਡੀ

ਸੰਸਥਾਨਚੌ

ਅਧਿਕਤ

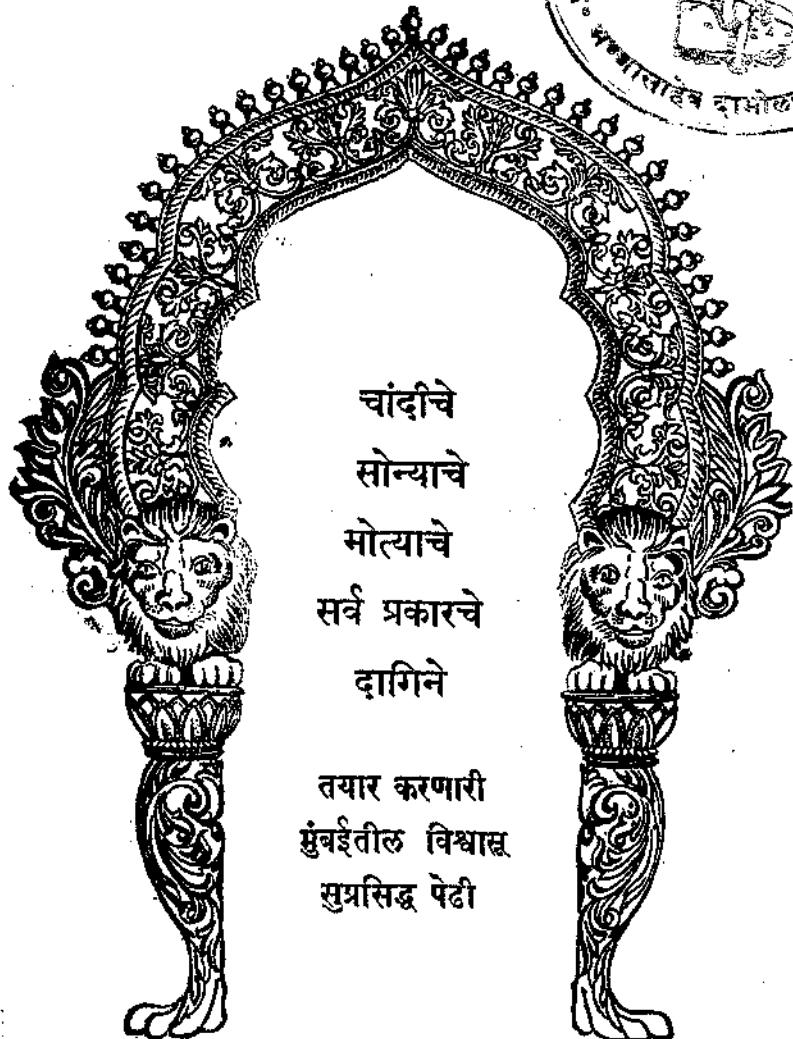
ਮਾਸਿਕ

स्थापना १९१६

चांदीचे
सोन्याचे
मोत्याचे
सर्व प्रकारचे
दागिने

तयार करणारी
मुंबईतील विश्वासू
सुप्रसिद्ध पेटी

डॉ. आर. मालपेकर

जितेकर चाळ, ठाकुरद्वार रोड, मुंबई नं. २

श्री साईवाक्सुधा

श्री साई लीला

[शिरडी संस्थानने अधिकृत मार्गिक]

वर्ष ३६ वें : अंक ४ था

जुलै १९५९

संपादक—

नागेश आत्माराम सावंत

बार्षिक वर्गणी क. ५ (ट.ख.सह)

प. नं. २५१२७४

कार्यालय—

ईस्ट अण्ड वेस्ट इ. कं. विलिंग,

४२१७५ अपोलो स्ट्रीट, फोर्ट, मुं. १

जे जे येहूल ते ते साहे ।
भला भालीक वाली आहे ।
सदा तथाच्या चितनी राहे ।
काळजी वाहे तो सारी ॥ ७० ॥
चित्तविचित कायाचाणी—।
सहित रिघावे तथाचे चरणी ।
असतां निरंतर तथाचे स्मरणी ।
दिसेल करणी तथाची ॥ ७१ ॥
—श्रीसाईसचारित—अ० ३४ वा

★ प्रातःस्मरणीय बोधवचने ★

चालतां बोलतां धंदा करितां । खातां जेवितां
 सुखी होतां । नाना उपभोग भोगितां । नाम विसरूं नये ॥
 वैभव सामर्थ्य आणि सत्ता । नाना पदार्थ चालतां ।
 उत्कृष्ट भास्यश्री भोगितां । नामस्मरण सांझूं नये ॥
 आधीं अवदशा मग दशा । अथवा दशे उपरी अवदशा ।
 प्रसंग असो भलतैसा । परंतु नाम सांझूं नये ॥
 नामें संकरें नासती । नामें विन्नें निवारती ।
 नामस्मरणे पाविनेती । उत्तम पदे ॥
 भूत पिशाच नाना छंद । ब्रह्मप्रह ब्राह्मण—समंध ।
 मंत्रचल नाना खेद । नामनिष्ठे नासती ॥
 नामें विषयबाधा हरती । नामें चेडेचेटके नासती ।
 नामें होय उत्तम गंति । अंतकाळी ॥

—श्रीदासबोध

प्रिय वाचक—

चालू वर्षांत श्रीसाईलीलेचे तीन अंक
 सादर करून आतां हा चवथा
 अंक आमदी वाचकांपुढे ठेवीत आहो. आतापैयतच्या अंकावरून साईलीला मासिकाचे स्वरूप करून राहणार आहे याची वाचकांना कल्पना आलीच असेल. हे मासिक पंडितांचे किंवा शब्दांचाच केवळ काय्याकृट करणाऱ्या विद्वानांचे नवे. सर्वसामान्य सश्रद्ध आणि जिज्ञासु वाचकासाठी प्रामुख्याने हे मासिक आहे. असा वाचक दृष्टीसमोर ठेवूनच या मासिकांतील साहित्याची निवड करण्यांत येते.

साईलीलेसाठी लेख पाठविणाऱ्या लेखकांनी मासिकाचे हे विशेष स्वरूप खानी ठेवावें, अशी त्याना नग्र विनंती आहे. प्रदीर्घ आणि शुक्र शब्दपांडितांने भरलेले केवळ विवेचनात्मक लेख या मासिकात समाविष्ट करून नयेत, असे आमचे धोरण आहे. मनोरंजक व घोषपर असे सुट्टुटीत लेख आम्हांला हवे आहेत. कर्म, भक्ति, ज्ञान, इत्यादींचे मर्म विशद करून सागणाऱ्या पुराणान्तरी आढळणाऱ्यांची गोष्टी कोणी पाठविल्या तर त्यांचा आनंदाने स्वीकार केला जाईल. विवेचनापेक्षां गोष्टी संगमून तस्य मांडणाऱ्या लेखाला साईलीलेत अवश्य स्थान मिळेल. संतांच्या गोष्टी, योग्यांच्या नवल कथा पुराणांतील मार्भिक कथा, मानवविशान, अर्तींद्रिय ज्ञान याची मनोवेधक उदाहरणे, ओर्टी व सूर्यतिदायक चरित्रे, अशास्तारांचे साहित्य आम्हांला हवें आहे. या कार्मी लेखकांचे व्याम्हांला संपूर्ण सहकार्य मिळेल अशी व्याम्हांला भाशा आहे.

‘बाबांची लीला’ या सदरांत साहऱ्यांची भक्तांसाठी दाखविलेल्या लीलांच्या फारच थोड्या गोष्टी अलीकडे येतात, अशी कांही भक्तांची प्रेमल तकार आहे. ही तकार दूर करणे आमच्या हातीं नाही. ‘बाबांची लीला’ या सदरांत जो अनुभव यावयाचा तो असा असला पाहिजे कीं त्यावरून साईबाबांचे भक्तप्रेम वैशिष्ट्यपूर्ण रीतीने दिसून यावे. भक्तांने सांगितलेल्या अथवा लिहिलेल्या हकीकतीत बाबांची लीला ठळकपर्णे, निरपवादपर्णे आणि निःसंशय रीतीने आढळून आली पाहिजे. पण अनेक भक्तांना हा विवेक राहत नाही आणि त्यामुळे त्यांनी पाठविलेले अनुभव आमच्याकडे दसरी पहून राहतात. बाबांची लीला, या सदरासाठी भक्तांचे येतील तितके अनुभव आम्हांला हवे आहेत. पण तो अनुभव वाचत्यावर बाबांच्या असामान्य लीलेची खात्री पटावी, असा तो वैशिष्ट्यपूर्ण हवा:

लेखकांनी आणि भक्तांनी साईलीलेचे स्वरूप व वैशिष्ट्य खानी ठेवून लिखाण पाठवावें. त्यांचे सानंद स्वागतच होईल. लिखाण पाठविताना तें कागदाऱ्या एकाच बाजूवर लिहिलेले असावें. पुरेसा समाप्त सोडून सुवाच्य लिहिलेले असावें. बहिरंग आणि अंतरंग वा दोन्ही दृष्टींनी साईलीला मासिक अधिकाधिक आकर्षक करण्याची आमची आकांक्षा आहे. वाचक, लेखक, वर्गणीदार व जाहिशत. दार या सर्वांच्या सहकार्यांने आमचे हे स्वप्न साकार होईल, अशी आमची खात्री आहे.

—संपादक

त्यांची लीला

~~~~~ संकलकः आमचे प्रतिनिधि ~~~~

श्री. रामअवतार रामसुमेर कनोजे,
मु. पो. जुना धामणगांव, जि.
अमरावती, यांनी लिहून पाठविलेला
अनुभव :—

माझ्या दोन मुली एकाच घरांत दोघां
सखल्या भावांना दिलेल्या आहेत. एकदा
मोठ्या मुलीच्यें पत्र आले. तिने कळविले
कीं, घाकटी बहीण कमलाबाई हिची
तश्येत फारच खराब झाली आहे, तर
आपण जरुर येऊन तिला भेटून जावें.
त्याप्रमाणे मी ता. २७-७-५३ रोजी
धामणगांवहून खांडव्यास जाण्याकरता
निघाले. मध्ये वाटेंत मूर्तिजापूर
येथे दुसऱ्यां दोन मुलींचीं घरे असल्यामुळे
तिथे एक रात्र काहून पुढे खांडव्यास जावे
असा विचार केला. त्याप्रमाणे मूर्तिजा-
पुरला उतरून एक रात्र राहून पुढे
निघाले. भुसावळला भाचीची मुलगी
असल्यामुळे तिथे थोडा मुक्काम करून
मग खांडव्यास गेले.

खंडव्याला गाडीत उतरून घरीं जात
असतां वाटेंत माझे जिवलग मित्र कामता-
प्रसाद भेटले. त्यांनी मुलीच्या आजाराची
थोडी हकीकत सांगितली. आम्ही
दोघेहि नंतर लगवगीने घरीं गेले.
मुलीची प्रकृति फारच खराब झालेली
दिसली.

मोठ्या मुलीला व जांवयाना विचारले
कीं, औषध कोणाचें चालू आहे ? त्यांनी
सांगितले, ‘लेडी सर्जननी तपासल्यावर
असें सांगितले कीं, हिला टी. बी. झाला
आहे, आणि शार्द गरोदर असल्यामुळे
तीव्र उपचार करणे शक्य नाही. मुलाला
कापून काढावें लागेल आणि त्यानंतरच
औषधपाणी करणे शक्य आहे !’ दुसऱ्या
एका डॉक्टरानी सांगितले कीं मूल कापून
काढले तरी देखील शार्दच्या जिवाची
शाश्वति नाही.

डॉक्टरांची ही मते ऐकून मी हताश
होऊन गेले. मुलगी खास मरणार असें
वाहून रडण्याखालीज मला दुसरे कांही
सुन्नेना.

माझे एक परम मित्र श्री. आर. डी.
शुक्र (गुडसू लार्क) हे याच गांवीं
राहात असल्याची मला आठवण झाली.
मी त्यांच्या घरीं जाऊन त्यांना माझी
कहाणी सांगितली. ते मला घीर देऊन
म्हणाले.

‘धावरायचे कारण नाही. सार्दवाबाना
शरण जा. ते तुमचे खास रक्षण करतील.

त्यांनी लगेच मला सार्दवाबान्या
फोटोपाशी नेले. मी नाबाना मलोफाई
नमस्कार केला. त्यांनी माझ्याकहून स्फुर-

वेळीं श्रीसाईस्तवन मंजरी वाचून घेतली.

त्यांचेपाशीं श्रीसाईलीला त्रैमासिकाचा एक अंक होता. त्यांत बाबांच्या लीलेचे कांहीं चमत्कार मी वाचले. मी त्यांना त्या त्रैमासिकाचे जुने अंक मला देण्याची विनंती केली. त्यांनी मला दोन अंक दिले व साईबाबांचा एक फोटोहि दिला.

वरीं फोटो आणल्यानंतर मी तो फ्रेम करून घरांत लावला. मुलीला बाबांचा फोटो दाखवून म्हटलें की ‘हे आपले कष्ट निवारण करतील. यांच्यावर श्रद्धा ठेव.’

त्या दिवसापासून मी मुलीचे सर्व डॉक्टरी उपचार बंद केले. जांवईबुवांचे एक स्लेही मला म्हणाले की, ‘तुम्ही आपल्या मुलीला इंदूरला औषधोपचारासाठी नेलेंत तर बरे होईल.’ पण मी म्हटले,

‘मुलीला उटून बसणेहि मुष्किल शाळे आहे. इतकी ती अशक्त शाली आहे. मग इतका लांबचा प्रवास तिला कसा झेपणार? बरे, यासाठी हजार एक रुपये खर्च येईल. एवढा खर्च माझ्या व जांवयाच्या ऐप्तीबाहेरचा आहे. पुन्हा इंदूरला नेऊन तिथल्या डॉक्टरनेहि इकडच्याच डॉक्टरांप्रमाणे भत दिले म्हणजे मी सगळ्याच वाजूनीं बुडालो भर्से होईल. तेव्हां यापुढे मी इतर इलाज कांहीं करणार नाही. साईबाबांवर सर्व भरिभार टाकून मी स्वस्थ राहाणार आहें.’

सातआठ दिवसांनी मी खांडव्याहून परत आलीं मी परत वरीं आल्यावर दहावारा दिवसांनी मला घाकळ्या मुलीचे (हीच आजारी होती) पत्र आले की

‘वडील बहीण खूप आजारी पडली असून कांहीं खातपीत नाहीं. आम्हांला कढत पाणीसुद्धां मिळणे कठीण झाले आहे. तरी कोणास तरी कसेंहि करून मदतीसाठीं पाठवून घावे.’

खांडव्याहून परत आल्यावर माझी स्वतःची तब्येत दम्याने अतिशय विघडली होती. म्हणून मी माझ्या पलीला मुलीकडे रवाना करून दिली. खांडव्याहून मी घरीं आलों, तेव्हांच मी शिरडीहून कांहीं त्रैमासिक अंक, पुस्तके, फोटो आणि उदी हीं मागवून घेतलीं होतीं. उदी हातीं पडतांच मला इतकां धीर आला की तो शब्दांनीं सांगतां येत नाहीं. उदी आणि फोटो खाडव्यास पाठविले आणि मुलीला लिहिले की, ‘फोटोची रोज पूजा करीत जा. आणि नियमाने उदी घ्या.’

कांहीं दिवसांतच मोठी मुलगी जानकी-बाई ही बरी शाली. धाकटी मुलगी कमलाबाई ही ता. २४-९-५३ रोजीं प्रसूत होउन तिला मुलगा शाला. आश्चर्याची गोष्ट अशी कीं या बाळंतपणाच्या वेळीं तिला बिलकुल त्रास शाला नाहीं. तिला दवाखान्यांत न्यावें लागलें नाहीं. इतकेंच नव्हे तर नसला सुद्धां बोलवावें लागलें नाहीं.

मी साईबाबांवर सर्व भार सोंपवून स्वस्थ राहिलों होतों. दोन जीवांना बाबांनीं जीवदान दिलें, मुलीची व्यथा नष्ट केली, घरांतल्या सांणसांना काळजींतून आणि खर्चांतून वांचविलें. बाबांचे हे माझ्यावर अनन्य उपकार आहेत.

संसारी साधकांना सदुपदेश

श्रीरामकृष्ण परमहंस यांच्या भेटीसाठी
एकदां श्री केशवचंद्र सेन व
कांहीं ब्रह्मोभक्त आले होते. एकानें श्री
रामकृष्णांना विचारले, ‘संपूर्ण त्याग
केल्याखेरीज ईश्वरदर्शन अशक्य आहे
काय?’

श्रीरामकृष्ण म्हणाले, ‘खात्रीने शक्य
आहे.’ तूं सर्वस्व त्याग कशाला करायचा?
काकवी जशी अर्धवट घट अर्धवट
पातळ असते, तसा तुझा
हा मध्यमसार्ग तुला योग्य आहे.
तुला ‘नक्ष’ हा खेळ माहीत आहे का?
जास्तींत जास्त गुण मी मिळविले कीं
मी खेळांतून बाद हातां. मग मला
खेळतां येत नाही. पण तुम्ही चतुर असतां.
कोणी दहा, कोणी सात, काणी पांच
असे गुण तुम्ही मिळवितां. हवे तेवढेच
गुण तुम्ही मिळवितलि. असतात. तेव्हां
तुम्ही माझ्यासारखे खेळांतून बाद
जालेले नसतां. खेळ चालू राहातो. हें
मोठें छान आहे कीं! (सर्व हंसतात.)

ईश्वराला घटु पकडा

“मी तुला सत्य काय तें सांगतों.
संसारांत तुम्ही राहिलांत तरी कांहीं बिघ-
डत नाहीं. पण तुमचे अंतःकरण मात्र
ईश्वरावर लागलेले असले पाहिजे. नाहीं-
तर तुम्हांला यश मिळणार नाहीं. एका

हातानें कर्तव्य करीत असतांना दुसऱ्या
हातानें ईश्वराला घटु पकडून ठेवा. कर्तव्य
संपले म्हणजे ईश्वराला तुम्ही दोन्ही
हातांनीं घटु पकडाल.

“हा सगळा मनाचा खेळ आहे. बंध
किंवा मुक्ति हीं दोन्ही मनाचीं आहेत.
जो रंग तुम्ही द्याल तो रंग
मनाला चढेल. धोब्याकडून नुकत्याच
परत आलेल्या पांढऱ्या शुभ्र कपड्यांसारखे
मन आहे. तांबऱ्या रंगांत कपडे बुडविले
तर त्यांना तांबडा रंग चढेल, हिरव्या
किंवा निळ्या रंगांत बुडविले तर हिरवा
अथवा निळा संग त्यांना येईल. तुम्ही
द्याल तोच रंग त्यांना येईल. तुमच्या हें
लक्षांत आलें आहे का कीं तुम्ही थोडेसे
इंग्रजी शिकल्या बरोबर तुमच्या बोलण्यांत
इंग्रजी शब्द येऊ लागतात? तुम्ही ल्योच
बोलूं लागतां-फूट फूट इट मिट! मग
तुम्ही बूट चढाविता आणि डौलानें शील
घालूं लागतां. इंग्रजी भाषेमागोमाग या
साऱ्या गोष्टी येतात. एखादा पंडित
संस्कृत पढला म्हणजे ल्येच तो
संस्कृत श्लोकांची अवतरणे देऊ लागतो,
तुमची संगत वाईट असली म्हणजे तुम्ही
आपल्या सोबत्यांसारखेच बोलूं लागतां;
तुमचे विचारहि तुमच्या सोबत्यांसारखे
होतात. उलट तुम्हीं ईश्वरभक्तांच्या सह-
वासांत असलां म्हणजे तुम्ही देवाचा

विचार करतां त्याच्याविषयीचं गोष्ठी करतां.

‘मन हेच सारे कांहीं आहे. एखाद्या माणसाच्या एका बाजूला त्याची बायको व दुसऱ्या बाजूला त्याची मुळगी असते. दोवरीवरहि त्याचें सारखेच प्रेम आहे. पण त्या प्रेमाचा प्रकार प्रत्येकीच्या बाबतीत वेगवेगळा असतो. असें असलें तरी त्याचें मन एकच असते.

बंध मनांत असतो

‘बंध मनांत आहे आणि मुक्तीहि मनांतच आहे एखादा माणूस जर असा विचार करू लागला—‘मी मुक्त आहें मी बद्ध असेन कसा? मी संसारांत राहिलो अथवा रानांत असलो तरी मी सदा मुक्तच आहें. सर्वे राजाधिराजांचा जो राजा त्या ईश्वराचें मी बालक आहें. मला बद्ध कोण करू शकेल?’ तर तो माणूस मुक्त झालाच म्हणून समजा. साप चावलेला माणूस जर आत्मश्रद्धापूर्वक म्हणाला, ‘माझ्यांत विष भिनत नाहीं तर त्याला संपर्दंशापासून कांहींहि अपाय होणार नाहीं. त्याचप्रमाणे ‘मी बद्ध नाहीं, मी मुक्त आहे’ असें दृढ निश्चयाने म्हणणारा माणूस तसाच होतो—तो मुक्त होतो.

‘एकदां खिस्ती लोकांचे पुस्तक एकाने मला दिलें. मी तें त्याला मोठ्याने वाचायला सांभितलें. त्या पुस्तकांत जिकडे तिकडे पापाचीच चर्चा होती. (केशवला उद्देश्य) तुमच्या श्रस्यो समाजांतहि पापाची चर्चाचि सर्वत्र ऐकू येते बद्ध आहे, मी बद्ध आहे, असें जो मूर्ख सदैव म्हणत राहतो तो तसाच होतो. ‘मी पापी आहे, मी पापी आहे’ हा

जप सदैव करीत तो खरोखरीच पापी होतो.

दृढ श्रद्धा हवी

“माणसाच्या अंतःकरणांत ईश्वराविषयीं धगधगीत श्रद्धा हवी. त्यांने म्हणावें, ‘काय! मी ईश्वराचै नांव घेतलें. असें असत मला पाप कसेचिकटून राहील? आतां मी पापी कसा राहीन? मी बद्ध कसा असेन?’

“माणूस ईश्वरनामाचा जप करील तर त्याचें शरीर, मन सर्व कांहीं शुद्ध होतें. पाप नरक अशांच्या गोष्ठी उगाच कशाला हव्यात? एकदांच म्हणा—‘प्रभो! माझ्या हातून पाप निश्चित घडलें आहे. पण मी तें पुन्हा करणार नाहीं.’ आणि त्याच्यावर नितांत श्रद्धां ठेवा.’

ईश्वरी प्रेमानें प्रमत्त हांऊन श्रीरामकृष्ण गाऊं लागले. गाणे म्हणून नंतर ते म्हणाले, ‘दिव्यमातेकडे मी फक्त शुद्ध प्रेमाची मागणी केली. तिच्या चरणकमलांवर फुले बाहून मी म्हणे—‘आई हा तुझा सद्गुण हा तुझा दुर्गुण हे दोन्ही घे आणि मला फक्त तुझी निरपेक्ष भक्ति दे. हे तुझें ज्ञान हे तुझें अज्ञान ही दोन्ही घे आणि मला तुझी शुद्ध भक्ति दे. हे तुझें पावित्र्य हे तुझे कलंकत्व हीं दोन्हीं घे आणि मला फक्त तुझी केवल भक्ति दे. हा तुझा धर्म, हा तुझा अधर्म हे दोन्ही घे आणि, आई मला फक्त तुझी भक्ति तेवढी दे.’

देवासाठीं कोण रडतो?

‘या जगांत संसारी माणसाला ईश्वराचा साक्षात्कार कां होऊन नये? राजा जनकाला हा साक्षात्कार झालेला होता.

पण क्षणाधीत कोणालाहि जनक राजाची योग्यता अंगीं आणतां यायची नाही. जनकानें एकान्तवास पत्करून प्रारंभी पुष्कळ कठोर तप केले होते.

‘संसारांत राहिले तरी माणसानें मधूनमधून एकान्तवास ठेवला पाहिजे. आपले कुदुंब व घरदार कांहीं दिवस विसरून एखादा माणूस एकटाच कांहीं काळ राहिला आणि ईश्वरासाठीं त्यानें थोडे अशु गाळले, अगदीं तीनच दिवस ईश्वरासाठीं त्यानें याहो फोडला तरी त्याचे पुष्कळ कल्याण होण्यासारखे आहे. एकान्तांत राहून एकच दिवस माणसानें ईश्वरचिंतन केले, आपल्या फुरसतीच्या वेळांत ईश्वराचे ध्यान केले तरी तें इष्ट आहे. बायकां पोरासाठीं लोक धंगाळभर अशु डोळ्यांनून वाहवितील. पण देवासाठीं कोण कधीं रडत बसतांना दिसतो काय? माणसानें मधूनमधून विविक्तदेशसेवित्व पत्करून ईश्वर साक्षात्कारासाठीं आध्यात्मिक साधना केली पाहिजे ध्यानाचा अभ्यास करतांना संसारांत असलेल्या व अनेक सांसारिक कर्तव्यांनीं गुरफटलेल्या साधकाला, आपल्या साधनेच्या प्रारंभीच्या अवस्थेत अनेक अडथळे येतात. रस्त्याच्या कडेला लावलेलीं झाडे हीं लहान रोपे असेपर्यंत त्यांच्या भौंवरीं कुंपण धालणे अवश्य असते. नाहींतर गुरेंदोरे त्याचा फना उडवितील. रोप कोंवळे

असेपर्यंत कुंपणाचा आवश्यकता असते, तें वाहून झाडाचे खोड मजबूत झाले म्हणजे मग कुंपण काहून टाकायला हरकत नसते. नंतर एखादा हत्ती ला झाडाला बांधला तरी त्याच्यापासून झाडाला भय उरत नाहीं.

संसारासक्ति हा ज्वर

‘संसारासक्तीचा रोग विषमज्वर-सारखा आहे. विषमज्वरानें आजारी असलेल्या माणसाच्या खोलीत लोणच्याची बरणी आणि पाण्याचा माठ ही असतील तरीं प्रथम उचलून वाहेर त्याच्या हृषीआह नेऊन ठेवलीं पाहिजेत. किंवा त्या रोग्याङ्ग तेथून हलविला पाहिजे. संसारी माणसू हा अशा रोग्यासारखा असतो. इंद्रियांचे निरनिराळे विषय हे पाण्याच्या माग-सारखे आणि विषयासक्ति ही तृष्णाहोय. लोणच्याचा विचार नुसता मनांत आला तरी तोडाला पाणी सुटते. लोणांचे समोरच आणले पाहिजे असें नाही. संसाराभौंवरीं अशीं विषयाचीं लोणांची सर्वत्र पसरलेलीं आहेत. छीसहवास हैं असें लोणांचे आहे. यासाठीं हैं सर्वदू टाकून एकान्तवास पत्करणे अवश्य आहे.

संसार सागरांतील नक्क

‘विवेक वैराग्याची प्राप्ति करून घेऊ मग माणसानें संसारांत प्रवेश करायला हरकत नाहीं. संसार समुद्रांत सहा नक्क आहेत; काम, क्रेष लोभ, मद, मत्सर हे ते नक्क होत. पण हळदीनें अंग मासू मग तुम्हीं समुद्रांत पोषयला उतरलांत तर या नक्कांचे भय राहत नाही विवेक

ही हळद आहे, सत्य काय व असत्य काय यांचे ज्ञान म्हणजे विवेक, ईश्वर हेच एकमेव सत्य व शाश्वत तत्त्व असून वाकी उरलें तें सर्व असत्य, क्षण भंगुर व अशाश्वत आोहे हें जाणणे म्हणजे विवेकप्राप्ति होणे होय. ईश्वराविषयी दुर्दम्य ओढ तुमच्या चित्तांत जागृत ज्ञाली पाहिजे. त्याचें प्रेम वाढलें पाहिजे. त्याच्याबद्दल अतीव आकर्षण उत्पन्न ज्ञालें पाहिजे. वृदावनांतील गोपीना श्रीकृष्णाविषयी केवडे जबरदस्त आकर्षण होतें. मी एक गाणे तुम्हांला म्हणून दाखवितों.

असे म्हणून श्रीकृष्णांनी एक गाणे म्हटले.

**लहान मुलाच्या
आंकडीवर
जुने आणि प्रसिद्ध औषध**

***

**जयकर्स चिल्ड्रन्स कन्फ्लशन्
रेमेडी**

↔

सोल प्रो. जयकर ब्रदर्स
इ.इ. मरीन ड्राईव, मुंबई १

↔

: स्टॉकिस्ट :

मि. कांचनलाल वाडीलाल कं.,
दवाबळार, मुंबई २

देवाबद्दल ओढ हवी

गाणे म्हणतां म्हणतां भगवानांच्या डोळ्यांत अश्रु उमे राहिले. ते केशव आणि इतर ब्रह्मो भक्तांना उद्देशून म्हणाले, ‘तुम्ही राधा आणि कृष्ण यांना माना अथवा मानू नका. पण त्यांचे परस्परांबद्दल जें प्रेम होतें तें मात्र तुम्ही अवश्य घ्या. आपल्या अंतःकरणांत ईश्वरा विषयी अशीच जबरदस्त अनिवार्य ओढ उत्पन्न व्हावी यासाठी प्रयत्न करा. ईश्वराचा साक्षात्कार होण्यासाठी अशी ओढ तुम्हांला लागली की पुरे आहे.’

अर्नाळ्कर ब्रदर्स

चष्म्याचे व्यापारी

आमच्या येथे डोळ्यांची मोफत तपासणी करून शास्त्रोक्त चष्मे बेळेवर तयार करून देण्यांत येतील. सर्व प्रकारच्या फ्रेस् व कांचा मिळतील. एकदां आमच्या दुकानी आव्यानंतर तुम्ही आमचे कायमचे ग्राहक बनाल.

: मालक :

बाबूराव अर्नाळ्कर

२५५ गिरगांव रोड,

उरकारी तवेल्यासमोर, मुंबई ४

वि. सू:—श्रीसाईभक्तांसाठी खास
सवलतीचे दर

•०००• संसाराला विद्धन संन्यास घेणाऱ्या •०००•

बनियाची मनोरंजक गोष्ट

अनुवादक — रामचंद्र पांडुरंग खांवेटे

कान्हनगड येथील आनंदाश्रमवासी श्रीस्वामी रामदास यांच्या 'इनूधि विज्ञन् ऑफ् गॉड' या आत्मचरित्रिपर ग्रंथांतील एक प्रकरण येथे देत आहोत. स्वामीजी स्वतःसंबंधी 'मी' उल्लेख न करतां नेहमी 'रामदास' असा तृतीयपुरुषीं उल्लेख करतात. प्रस्तुत प्रकरणांतील मन्यकथा वाचकांना अत्यंत मनोरंजक आणि बोधप्रद वाटेल.....

रामदासाबरोबर त्याची योग्य ती
काळजी घेण्यास एकादा सोबती
असलेला बरा अशी रामकिंकरने इच्छा
प्रदर्शित केली. ते ऐकून तेथेंप्लॉटफार्मवर
असलेला एक बनिया पुढे आला व
न्हणाला,

'मी सुद्धां चित्रकूटालाच जात आहे.
यांना सोबत करण्यास अणि त्यांची
सेवाशुश्रेष्ठ करण्यास मला फार आनंद
होईल.'

त्याप्रमाणे रामदास व बनिया शेजारी
जवळ जवळ बसले. गाडी स्टेशनाबाहेर
निघाली. त्या बनियाजवळ एक कांबळे
व एक शोटा होता. त्यानें ते कांबळे एका
बाकावर पसरले; आणि रामदासाला
त्यावर पडावयाला सांगून तो
त्याचे पाय चेपू लागला. ही सेवा
करीत असतां रामदासाजवळ त्याने
आपले मन उघड केले.

"महाराज, या ऐहिक जगाचा मला
अगदीं तिटकारा आला आहे. एकाद्या
साधुप्रमाणे आसुष्य शाळवावे असें मला
वाढू लागले आहे. काळजी व चित्रा
यांनी भरलेल्या या आसुष्याकडे मी
पूर्णपणे पाठ पिरविली आहे. मला
आपला शिष्य समजून आपल्या कृपा-
छत्राखाली आपण घ्यावे."

"रामजी," रामदास उत्तरला,
"जगांत कांहीहि वाईट नाही. ते सर्व
तुमच्या मनांतच भरलेल आहे. तुमच्या
ठिकाणीच असलेल्या सत्याभोवतालचा
पडदा उघडावयाची जोपर्यंत तुम्हाला
तीव्र अशी तळमळ लागत नाहीं तोपर्यंत
बाय संन्यस्त दृक्तीचा कांहीहि उपयोग
होणार नाहीं. तसें करणे म्हणजे आर्गीटून
सुद्धन फुफाळ्यांत पडण्यासारखे होईल.
जग व जीवन या विषयींची आपली
वृत्ति जशी असेल त्यावर सुख अवलंबून

असते. अशी विनचुक वृत्ती अचुक दृष्टी-
कोनावर अवलंबून असते. त्या परम
सत्याच्या म्हणजेच ईश्वराच्या दर्शनानें हा
अचुक दृष्टीकोन प्राप्त होतो. आपली
फसवणूक करून घेऊ नका. निव्वळ जगाकडे
पाठ फिरवून तुम्हाला मुक्ति आणि शांति
मिळणार नाही. आपले मन नीट समजून
व्या. मुक्ति व आनंद हा तुमच्या जवळच
आहे. काम, क्रोध व आसक्ति यावर
विजय मिळविणे हा खराखुरा मार्ग आहे.
रामदासाला चिकट्टन राहू नका. तो
कांहीं गुरु नाही. तो फक्त तुम्हाला मार्ग
दाखवू शकेल. त्यासाठीं करावे लागणारे
प्रथत्न व धडपड ही सर्व तुम्हालाच
करावी लागणार आहे. म्हणून त्या एक-
मेव सत्याचेच उपासक व्हा.’

‘त्या बनियाचे मन दुसरीकडे च होते
असें दिसले.

रामदासाच्या वरील बोलण्यावर त्यानें
कांहीं उत्तर दिलें नाहीं. इतकेच नव्हे
तर त्याला ते समजल्याचेहि त्यानें कांहीं
चिन्ह दाखविले नाहीं. रात्र तशीच गेली
दुसरे दिवशी अगदी पहाटे गाडी चित्र-
कूट स्टेशनवर आली. त्यांतून खाली उत-
रून रामदास व तो बनिया चित्रकूट
टेकडीच्या रोखानें चालू लागले. स्टेशन-
पासून ती तीन मैल लांब होती. वाटेत
रामदासानें परत त्या बनियाशीं संभाष-
णास सुरुवात केली.

‘रामजी, मनाच्या एकाग्रतेसाठीं
तुम्ही कांहीं साधना करतो?’ रामदासानें
विचारले.

‘कां नाहीं?’ तो उत्तरला, ‘केव्हां तरी
मी परमेश्वराचे नांव घेत असतो.’

‘केव्हांतरी उपयोगाचे नाहीं.’ रामदास
म्हणाला, ‘तुम्ही ते सतत घेतले पाहिजे.
त्याचाच विचारं तुम्हीं अखंडपणे
आपल्या हृदयांत ठेवा.’

‘त्या बाबर्तीत मी पक्का आहे.’ त्या
बनियानें मध्येच म्हटले.

‘रामजी, रामदासाचा नाद तुम्ही
सोडून द्या. तुम्ही स्वतंत्रपणे आपले
आयुष्य जगा. कारण रामदास एकटाच
सगळीकडे भटकत असतो.’

‘नाहीं, मुळींच नाहीं!’ तो जोरानें
म्हणाला, ‘मी आतां आपल्याला
केव्हांहि सोडून जाणार नाहीं.’

‘रामदास आक्रमण करीत असलेला
मार्ग वेदना व घोका यांनी भरलेला
आहे. तो स्वतः निर्भय असून त्याला
मृत्युचीहि भीति वाटत नाहीं. त्याच्या-
मागून जाण्यानें तुम्हाला हालअपेषा
भोगाच्या लागतील.’ रामदासानें सुचविले.

‘मी सुद्धा कशालाहि भीत नाहीं.
आपण सांगाल तशा प्रकारचे जीवन
व्यतीत करावयाची माझी तयारी आहे.
मी आतां आपल्यालाच माझे आयुष्य
वाहिलेले आहे.’ तो बनिया निर्धारानें
म्हणाला.

त्याचें म्हणणे मान्य केल्यावांचून
रामदासाला गत्यंतरच राहिले नव्हते.
तशी परमेश्वराचीच इच्छा होती. शह-
राच्या मध्यभागी मंदाकिनी नदीच्या
कांठापाशीं ते पोचले. तेथें स्नान कराव-
याच्या एका घाटापाशी ते आले.
रामदासानें तेथील एका ठैमण्या
बाकावर आसन ठोकले. बनियाच्या

मनांत शिरलेली वैराग्याची कल्पना प्रबल होऊ लागली. त्याने आपल्या अंगांतील शर्ट काढला आणि तेथून जवळ असलेल्या एका न्हाव्याला हाक मारून तो त्याच्या समोर बसला.

“सर्व मुंडण कर!” तो त्या न्हाव्याला, म्हणाला “मला संन्यास घ्यावयाचा आहे.”

“तुम्ही माझ्याविषयीं कांहीं तरी गैर-समज करून घेतला आहे.” त्या न्हाव्याने नापसंतीच्या स्वरांत म्हटले. “तुम्हाला संन्यास घ्यावयाला मदत करून तुमच्या बायका मुलांच्या शिव्या शाप माझ्या डोक्यावर घ्यावयाची माझी तयारी नाहीं.”

‘पण भव्या, त्याची काळजी तुं का करतोस, मी सांगतो तसें कर.’ तो बनिया समजावणीच्या स्वराने म्हणाला, ‘तुझ्या नेहमीच्या हजामतीच्या दराशिवाय मी तुला माझा एक शर्ट व घड्याळ बक्षिस देईन.’

परंतु तो न्हावी हढानिश्चयीच राहिला. दुसऱ्याचे तळतळाट आपल्या शिरावर घेण्याच्या भीतीमुळे त्याला दुसरे कोणतेहि प्रलोभन रुचेना. त्यांना बळी पडण्याचे त्याने साफ नाकारले. तो उठून जाऊ लागला. तोंच त्या बनियाने त्याचा हात घरून त्याला थांबविले व म्हटले,

‘मुवया व डोक्यावर लहानशीं शैँडी ठेवून बाकीचे तरी सर्व केस काढशील. मग तर झाले? आतां यावर काय म्हणव्याचे आहे तुला?’

यावर त्या न्हाव्याने खाली बसून आपली घोकटी उघडली, व त्यांतन

हजामतीचे सामान काढले. या तडजोडीला तो तयार झाला. पंधरा मिनिटांत त्या बनियाच्या मुवया व डोक्यावरील एक लहानशी शैँडी यास्त्रीज बाकीचे सर्व केस नाहीसे झाले. त्याने त्या न्हाव्याला आपला शर्ट, घड्याळ व कांहीं पैसे दिले. रामदासाकडून पसतिदर्शक दृष्टिक्षेपाची अपेक्षा करीत त्याने त्याच्याकडे पाहिले. रामदास हा सर्व प्रकार मज्जेने पहात होता.

त्या बनियाजवळ आतां फक्त एक तेलकट मेणचटलेली जुनी पुराणी टोपी राहिली होती. ती त्याने कैकून दिली. त्याशीवाय त्याच्याकडे दोन घोतरे आणि कांहीं पैसे असलेले एक पाकिट होते. दोन घोतरांपैकीं एक त्याने तेथील मिळाच्याला देऊन टाकले. त्याच्या जवळ आतां फक्त एक घोतर, एक सौन्याची आंगठी, कांहीं पैसे व एक लोटा एवढेच बाकी राहिले.

स्नान झाल्यावर त्याने रामदासाला जवळच्या एका मिठाईवास्त्वाच्या दुक्कानांत नेले. तेथे त्यांनी दुध पुरी खाली. नंतर ते किनान्यावर हकडे तिकडे फिरू लागले. फिरता फिरता ते भाटक शिला नांवाच्या एका ठिकाणी आले. तेथे नदीपासून जवळच एका शोपडीत एक डळन साधू रहात असलेले त्यांना दिसले. एका स्नाडास्ताली थोडावेळ विश्रांति घेऊन दुपारच्या वेळी त्यांनी आपली पावळे शहराकडे बळविली. त्या बनियाला भूक लागली होती. म्हणून त्या मिठाईवास्त्वाच्या दुक्कानांत मुन्हां एकदा जाऊन त्यांनी ती शांत केली.

संध्याकाळी ते तेथील प्रसिद्ध कामतानाथ टेकडीवर गेले तेथें श्री रामचंद्र सीतेसह बारा वर्षे राहिले असें म्हणतात. संध्याकाळीं ते पुन्हा एकदां त्या मिठाई-बाल्याच्या दुकानांत परत आले.

रात्रीपुरते एका झाडाखालीं उतर याचे रामदासानें पसंत केले. तो बनिया त्यांच्याजवळ झोपला. एकाच्या छाये-प्रमाणे तो रामदासाबरोबर वावरत होता. रामदास केव्हां तरी आपल्याला झुकांडी देईल अशी त्याला भीति वाटत होती. दुसऱ्या दिवशी सकाळीं त्या गवताळ विछान्यावरून उठल्यावर त्याला आपले कांहीं तरी विघडले आहे असें वाटले.

‘आपण आतां कारवी स्टेशनवर जाऊ या.’ तो रामदासाला म्हणाला. ‘ते येथून फक्त चारच मैल आहे. संध्याकाळपर्यंत आपण परत येऊं.’

कशासाठीं म्हणून प्रश्न विचारावयाचींहि रामदासाला सोय नव्हती. त्याला ते मान्य करावे लागले. एका आकर्षण फराळाच्या दुकानांला भेट देऊन ते निघाले. वाटेंत एका अरुंद डॉगराळ वाटेवरून जात असतां रामदासाला त्या बनियामागून जावे लागले. एकदम एकाएकी त्याच्या तोऱ्हून एक दीर्घ सुस्कारा व अस्फुट हुंदका त्याला ऐकूं आला. रामदास चटकन उडी मारून त्याच्या जवळ गेला. तो बनिया आपले अश्रु लपविण्याचा प्रयत्न करीत होता.

‘काय झाले?’ रामदासानें विचारले. आपल्या डोळ्यांतील अश्रू पुशीत दुख-परानें तो म्हणाला, “मला माझ्या

बायकामुलांची अतिशय आठवण झाली. त्यांना न कळवितांच मी इकडे पकून आलो. माझी आठवण काढीत माझ्या प्रयाणामुळे ती सर्व शोकमग्न झाली अस-तील, मला माझ्या स्वतःविषयीं फारदी काळजी वाटत नाही. त्यांच्या विचारानेच माझे हृदय भरून येते.”

“रामजी, मग तुम्ही त्यांच्याकडे परत कां नाहीं जात?” रामदासानें विचारले.

‘मी शिंडीचे दोर आधीच कापले आहेत हें आपण पाहताच. खरोखर त्या न्हाव्याचे म्हणणेच बरोबर होते.’ आपल्या डोळ्यावरील शेंडी कुरवाळीत तो पुढे म्हणाला, ‘तरीपण एकंदरीत लक्षणे कांहीं अगदीच वाईट नाहीत. अजूनसुद्धां मला त्यांच्याकडे परत जाता येईल.

तडजोडीच्या कामांत अपयश

अशा रीतीनें ते कारवी येयें आले. तो बनिया तडक रेल्वे स्टेशनजवळ असलेल्या एका लहान घाब्याच्या घराच्या आवारांत शिरला घराच्या प्रवेश द्वारापासून कांहीं अंतरावरील एका बाकावर ते दोघे बसले. घरासमोर दोन मुलगे खेळत होते. त्या बनियानें त्याना बन्याच खाणाखुणा केल्या. पण एकतर त्या त्यांना समजल्या तरी नाहीत किंवा त्यांनी त्याकडे लक्षन दिलें नाहीं. त्याच्या बदललेल्या चेहऱ्यामुळे ते त्याळा ओळखू शकले नाहीत.

तेव्हां त्या बनियानें त्यांच्यापैकी एका मुलाला जवळ बोलावले व. त्यांच्या

कानांत तो पुटपुटला, ‘तुझ्या आईला म्हणवे बाहेर कोणीतरी आले आहे.’

तो मुलगा आंत गेला. त्या बनियानें आपले गुपीत आतां रामदासाला सांगितले, ते दोघे त्याच्या बायकोच्या बहिणीच्या (मेहुणीच्या) घरीं आलेले होते. तिला भेटून तिच्यामार्फत आपल्या बायकोशी तडजोड करण्याचा त्याचा बेत होता. तिच्यापाशी त्याचे मोठे कडाक्याचे भांडण होऊन पुन्हां माझे काळे तोंड तुला दाखविणार नाहीं असें तिला सांगून तो धराबाहेर पडला असावा असें दिसलें.

तो मुलगा तसाच बाहेर आला आणि कांही एक न बोलता आपल्या भावाबरोबर खेळूऱ्या लागला. कोणती स्त्री एकाद्या अनोळखी इसमाबरोबर भाषण करील?

त्या बनियानें पुन्हा एकदा त्या मुलाला आपल्याजवळ बोलावले व हलक्या आवाजांत म्हटले,

‘तुझ्या आईला सांग तिच्या बहिणीचामासीचा नवरा आला आहे.’

त्या मुलानें आपले डोळे विस्फारून त्याच्याकडे पाहिले. आणि त्याचा चेहरा हास्यानें उजळला. तो पुन्हां घरांत धांवला. आणि थोड्याच वेळांत बाहेर वेऊन त्या बनियाला आंत येण्यास सांगूलागला. मोठ्या प्रसन्न मुद्रेने लगवगीने तो बनिया घरांत गेला. पंधरा मिनिटानंतर तो बाहेर आला. एखाद्या फटकारलेल्या कुच्यासारखा तो दिसत होता. त्याच्या मेहुणीने त्याला चार अतिशय कडवट शब्द ऐकाविले असल्याचे त्याच्या कडवट सुदेवरून दिसत होते. तिने

त्याला चांगलेच फैलावर घेतलें असावै. त्या शब्दांच्या मारांनी त्याचा चेहा काळवंडून गेला होता.

‘एकाद्या वस्तन्याला पात्याप्रमाणे तिचे शब्द माझे अंतःकरण कापीत गेले, और बापरे। काय त्या स्त्रीची जीभ की काय ती।’ तो उद्गारला. नंतर तो पुढे म्हणाला, ‘महाराज, आता मला समजले, कौटुंबिक जीवनाला मी अगदीच नाल्यक आहे. साधुचे आयुष्यच मला चांगले वाटते. परत आतां दुसऱ्या बहिणीच्या तोंडाला तोंड व्यावयाला मी माझ्या स्त्री कधीहि जाणार नाहीं. नाहीं। काळ त्रयीहि नाहीं! असा निश्चय करून तो पुढे म्हणाला, ‘महाराज या जागेपासून आपण आताच्या आता दूर कोठे तरी जाऊ या.’

मध्यान्हाची वेळ होऊन गेली होती, त्या बनियाला पुन्हा एकदा सडकून भूलागली होती. एका भिठाईवाल्याच्या दुकानांत जाऊन त्यांनी थोडासा फराब केला. भावनांनी त्या बनियाचे अंतःकरण तुटत असताहि रामदासाबाबतची त्याची वागणूक आदराची व दयाकूपणाची होती. परमेश्वरच हा सर्व खेळ खेळ आहे. हैं रामदासाला आतां पक्के कळून आले होते. किती प्रवीण खेळाहू आहे हा!

रात्र जवळ येत चालली तसा त्यांनी एका धर्मशाळेत आसरा घेतला. परंतु ती इतकी भरलेली होती कीं त्यांना तें कोठेहि जागा मिळेना. ते बाहेर आले आकाशांत चंद्र उगवला होता. त्याचे शांत व मृदु किरण सोरी बेलेस्या जासला

प्रकाशति होते. त्या किरणांनी प्रशस्त रेखे आवार भरून गेले होते. रामदास तिकडे निघाला. तो बनियाहि त्याच्या मागून येत होता. फाटक उद्दून ते रेखेच्या आवारांत शिरले. तेथें मोठमोठच्या फरशा पडलेल्या होत्या. त्यापैकी एकावर रामदास बसला आणि दुसरीवर त्यानें त्या बनियाला बसावयास सांगितले.

‘रात्रीची झोपावयाला ही फार सुंदर जागा आहे.’ रामदास म्हणाला.

त्याचे म्हणणे मान्य नसत्यासारखा तो बनिया कांहीं तरी पुटपुटला. आपल्या भोवती त्यानें सर्वत्र संशयी नजरेन पाहिले. परंतु रामदास एका प्रशस्त फरशीवर आरामशीरपणे झोपलेला पाहून त्यानें तसेच केले. रामदास आकाशाकडे छष्टी लावूनतो तेजस्वी चंद्र व अनंत निळे आकाश अनिमिष नेत्रांनी पाहण्यांत गुंग झाला होता. एकदम त्या बनियाच्या हृदयभेदक किंकाळीनें तो उद्दून बसला व त्याच्याकडे पाहूं लागला. तो बनिया ओरडत होता, “साप साप!” ओरडता ओरडता तो एकदम उठून उभा राहिला आणि आपले कपडे झाडूं लागला.

‘महाराज, ही जागा सापांनी नुसती भरलेली आहे. आपण येथून दुसरीकडे जाऊ या.’

त्या फरशीखालीं सरऱ्यांसारख्या अनेक जिवाणुंनी आपले घर केले असत्याचे रामदासाला दिसले. ‘घावरू नको रामजी ते साधे सरडे आहेत, नाग नव्हेत. ते अगदीं निरुपद्रवी असतात.’ रामदासानें त्याला आश्वासन दिले.

‘पण तो प्राणी माझ्या पायावर चढला नां! मला किती मीति वाटली पण’

‘हरकत नाहीं. तुम्ही स्वस्थ झोपा. भीतीचे अजिबात कारण नाहीं.’ रामदासानें त्याला धीर देण्यासाठी म्हटले.

ती जागा सोडून दुसरीकडे जाण्याच्या मनःस्थिरांत रामदास नाहीं असें पाहून बनियानें आपल्या पायापासून तो डोक्यापर्यंत सर्व शरीर गुरफटून घेतले व मुटकुळे करून तो झोपला. त्या रात्रीं तो दोनदा ओरडत उठला. रात्रीचा सापच त्याला स्वप्नांत दिसत होता. पहिल्यांदा त्यानें इतक्या जोरानें किंकाळी फोडली कीं ते सरडेसुद्धां त्यानें घावरून गेले असावे. अशी किंकाळी मारणाऱ्याच्या अंगावर चढण्याचे घाडस त्यांनी पुन्हा दाखविले नाहीं.

त्या बनियाचे तडजोडीचे प्रयत्न अयशस्वी झाल्यावर दुसरे दिवशी सकाळी कारवीहून चित्रकूटला यावयास ते निघाले नदीवर स्नान उरकून ते आपल्या नेहमीच्या मिठाईवाल्याच्या दुकानीं आले. तेथे त्यांनी दूध पुरी खाली. त्या दिवशी अतिशय उकडत होते. नदीकाठावरील एका झाडाच्या थंडगारच्छायेखालीं त्यांनी थोडावेळ विश्रांति घेतली. ऊन थोडे कमी झाल्यावर हनुमानघारा टेकडीवर जाऊन ती रात्र तेथें घालवावी असें रामदासानें सुचाविले.

साधूचे जीवन म्हणजे थऱा नव्हे

जवळ जवळ शंभर एक दगडी पायाऱ्या चह्यन ते हनुमानघारा या ठिकाणापाशी येऊन पोचले. येथे

पाण्याचा एक मोठा प्रवाह पन्नास फूट खाली एका तळ्यांत पडत होता. तो तलाव दगडविटांनी बांधून काढला होता. घबघब्याजवळ एक छोटेसे विश्रांतिगृह हि होते.. श्री रामचंद्र आणि सीता या ठिकाणी राहिली होतीं या कल्पनेने ही जागा पवित्र मानली जात असें. येथून आजू-बाजूल्या विस्तृत प्रदेशाचा मोठा मनो-हर देखावा दिसे. अफाट मैदान, झाडा झुडपांनी भरलेले उंच उंच डोंगर आणि खाकून शांतपणे वहात जाणारी नदी हैं सर्व दृष्टोत्पत्तीस येत चित्रकूट हैं साधु सत्पुरुषांचे ठिकाण आहे. शेकडो साधु येथें आपल्या आश्रमांतून अजूनहि तप करीत आहेत. आपल्या अश्रमांना ते कुटी असें म्हणत. त्या टेकडीवर आणि नदीकांठीं सर्वत्र अशा प्रकारचे आश्रम पसरलेले होते.

त्या घबघब्याषाढी ते होते तेथून रामदासानें वर पाहिले तों त्याला डोंगर-रांचे उंच उंच सुळके दिसले. तो वर चढण्याचा बेतांत होता. इतक्यांत त्या बनियानें सुचविले,

‘महाराज, तें पहा तेथें एक छोटेसे नीटनेटके विश्रांतिगृह आहे. तेथेच आपण रात्र काढली तर !’ एका इमारतीकडे बोट दाखवून तो म्हणाला.

रामदासानें कांहीं एक उत्तर न देता वर डोंगराची चढण चढण्यास आरंभ केला. त्याच्यामागून अर्थातच तो बनिया येत होताच. तो आता मोकळ्या जागेवर आला होता. येथें दोन झोपड्या असून एक उघडी बखळ होता. त्यापैकीं एका झोपडींत रामदास शिरला. त्यांत त्याला

खियांचे वस्त्रालंकार घातलेली एक काळी दगडी मूर्ति दिसली. ती सीते सारखी दिसत होती. त्या मूर्तीच्या जवळ बसल एक साधु, यात्रेकरूनीं देवीला टाकलेले पैसे उचलीत होता. सितेनें या ठीकाणाचा स्वयंपाकघरासारखा उपयोग केल असावा असे दिसले म्हणून त्या जागेल सीता रसोई असें म्हणत असत.

दुसऱ्या झोपडीला कुल्हप होते. आपल्या दमलेल्या शरीराला विश्रांति देण्यासाठी तो बनिया त्या उघड्या बखळीत बसला होता. तो डोंगर अजूनहि दोनएक्षे फूट उंच होता. उंच उंच जंगली वृक्षांनी ती जागा भरलेली होती.

‘रामजी,’ रामदास त्या बनियाला म्हणाला, ‘ही जागा भजनाला फारच योग्य आहे. तेव्हां आपण येथेच रात्रीचा मुक्काम करूं या.’ ही कल्पना आपल्याला पसंत नसल्याचे त्या बनियानें सांगितले. इतकेच नाहीं तरी वील कल्पना खुळेपणाची आहे असें त्यांने बोलून दाखविले. सूर्य मावळून अंधार झापाट्यानें पडत चालला होता. तो साधु सीता-मंदिरांतून बाहेर आला. तीं रामदास एका झाडावर व तो बनिया त्या उघड्या बखळीत बसलेला त्याला दिसला.

अरे हैं काय ?’ तो साधु म्हणाला, ‘तुम्ही येथें काय करीत आहांत ? रात्र पडत चाललेली तुम्हाला दिसत नाही ! चला, आपण खालीं जाऊ या ?’

रामदासानें येथेच रात्रीचे रहावे अशी रामाची इच्छा आहे. रामदासानें उत्तर दिले.

“शुद्ध खुळेपणा आहे हा !” तो साधु पुटपुटला. ‘या जंगलांत रानटी जनावरांचा सुळसुळाट आहे. येथे उघड्यावर राहण्याची कोणालाही परवानगी नाही. ती बंद असलेली कुटी माझ्या गुरुंची आहे. ते खाली शहरांत गेले आहेत. रात्रीचे येथे कोणीहि राहता कामां नये अशी त्यांची इच्छा आहे.

‘रामदास फक्त रामाची आज्ञा मानतो. त्यानें येथून हल्दं नये अशी आज्ञा आहे.’ रामदासानें जवाब दिला.

‘तर मग तुम्हाला काय वाटेल ते करा. त्या साधूने सांगितले, ‘फक्त एकच गोष्ट लक्षांत ठेवा,’ तो पुढे म्हणाला,

‘त्या बखळीचा उपयोग मात्र करू नका. तुम्ही, तुम्ही हो’ त्या बनियाकडे बळून तो म्हणाला, ‘येथून आधी बाहेर व्हा पाहू.’ तो त्याप्रमाणे बाहेर आला.

त्यांना शेवटची धोक्याची सूचना देऊन तो साधु तेथून निघाला व टेकडी उतरू लागला. त्या बखळीपासून १०-१२ हात उंचवट्यावरील झाडाखाली एक सपाट फरशी रामदासाला दिसली. वर जाऊन तो त्यावर बसला. तो साधु तेथून निघून गेला तसा तो बनिया पुन्हा त्या बखळीत जाऊन बसला.

‘महाराजजी, कृपा करून इकडे या’ त्यानें रामदासाला बोलावले.

“नको, रामजी, दोघा माणसांना पुरेल एवढी ही फरशी मोठी आहे. म्हणून तुम्हीच इकडे आला. तरी चालेल.” रामदासने उत्तर दिले.

‘पण ही जागा चांगली आहे, महाराज.’ त्यानें विनविले.

हा वेळ पर्यंत काळाकुळ अंधार सर्वत्र पसरला होता. भीतीने घाबरून तो बनिया ओरडला, महाराज कृपा करून इकडे या. अशा या भयाण जागेत रहाव्याची मला भीति वाटते.’

फरशीवरून रामदास खाली उतरला व त्या बखळीत शिरला अंधकारावरो-बरच थंडीहि अतिशय पडली होती. चार बांबूवर छप्पर घालून ती बखळ चारी बाजूस उघडी ठेवण्यांत आली होती. त्यासुळैं वाज्याची थंडगार झुळुक अंत येई. रामदास बसून राहिला. तो बनिया त्याच्याजवळ झोपला होता. परंतु त्या भयाण जागेत त्याला झोप कोढून येणार? भीतीने व कडक थंडीसुळैं त्याला हुड्हुडी भरली होती. मध्यरात्रीच्या सुमारास झाडाखालच्या त्या बाळदेल्या पाला पाचोळ्यावर कसला तरी खजबजलेला आवाज झाला. तो ऐकून एक किंकाळी फोडून तो उठून बसला.

‘महाराज, ‘तो पुटपुटला, ‘कसला आवाज आहे तो?’

‘कांहीं नाहीं रामजी’ रामदासानें त्याची समजूत घातली. ‘रानटी उंदीर इकडे तिकडे वावरत आहेत.’

‘पण आपल्याला ठाऊक असलेल्या माहितीवरून तें एकादें जंगली जनावर किंवा कोत्रा नाग असावयाचाहि संभव आहे. मोठमोठ्या नागांनी हें जंगल भरलेले आहे असें मी ऐकलं आहे.’ तो म्हणाला.

“तुझी भीति टाकून दे रामजी, उंदीरच असतील ते.” रामदासाने आश्वसन दिले.

एका तासानंतर पुन्हा त्यांना तसलाच आवाज ऐकूँ आला. यावेळी मात्र तो पूर्वपिक्षां मोळ्यानें व अगदी जवळ ऐकूँ आला. तेव्हां मात्र तो बनिया अतिशय वावरला. एकादें वानराचें पोर आपल्या आईला विलगते तसा तो रामदासाला चिकडून बसला.

‘आतां काय करावयाचें?’ तो ओरडला.

‘रामनामाचा जप कर.’ रामदासानें सुचविले. तुझ्या ओठावर तें प्रभावी नांव असेपर्यंत तुला कशालाहि वावरण्याचें करण नाही. शांतपणे त्याचा जप कर.

त्यानंतर मोळ्या आश्चर्यकारक रीतीनें तो सारखे रामनाम घेत होता. पहांट होईपर्यंत त्याचा जप चालू होता. त्यानंतर त्याला कोणताहि आवाज ऐकूँ आला नाही. दिवस उजाडल्यावर त्याची भीति नाहीशी झाली. रात्री झोप नसल्यामुळे अतिशय दमून तो जमिनीवर पडला व पांच मिनिटांत धोरंहि लागला.

रामदास तेथून उठला आणि जंगलां-दून फिरत फिरत तो डोंगराच्या शिखरावर पोचला. सकाळच्या त्या धूसर प्रकाशांत त्याला दूर अंतरावरील जमिनीचा देखावा आणि चित्रकूट येथील देवळांची शिखरे अस्पष्ट दिसत होती. तो देखावा मोठा

मनोवेधक होता. त्याच्या प्रभावानें भारून जाऊन रामदास तेथें कांहीं बेळ स्तब्ध उभा राहिला. थोड्या वेळानंतर तो जंगलांत आंत जाऊ लागला तेव्हां त्याला ठिकठिकाणीं प्राण्यांच्या हाडांचे सांगाडे दिसले. रानटी जनावरांचे काम दिसत होते तें.

एकदम त्या बनियाची आठवण होऊन तो जेथें झोपला होता तेथें वाई-वाईनें आला. पण तो बनिया होता कोठें? तो अहश्य झाला होता. रामदास त्याला शोधीत असतां तो साधू वर आला; आणि त्याने रामदासाला विचारले, ‘तुम्ही कोणाला शोधता आहांत? तो बनिया? तो तर मी वर येत असतांनाच खाली पळत पळत चाललेला मला दिसला. एकादें भूत मागें लागावें तसा तो पळत होता! ‘मोळ्यानें इंसून तो साधू पुढें म्हणाला, ‘साधूंचे जीवन म्हणजे थऱ्या नव्हे हें आतां त्याला समजले.’

रामदास परत त्या जंगलांत माघारी गेला. दुपारचे ११ वाजेपर्यंत तेथें तो मनसोक्त फिरला; आणि नंतर टेकडी उत्तरून त्याने शहराकडे आपलीं पावळे वळविलीं.

श्री स्वामी विवेकानन्दाच्या शब्दांत

पुरुषार्थाचे रहस्य

ता. ४ जुलै १९०२ या दिवशीं स्वामी विवेकानन्दानी महासमाधि घेतली. त्यांच्या पुण्यतिथीच्या निमित्तानें त्यांचे कांहीं उद्बोधक स्फुरिंदायक विचार येथें संकलित करून दिले आहेत....

एकदं एका शिष्यानें स्वामी विवेकानन्दाना विचारलें;

‘परमेश्वराच्या मदतीवर अवलंबून राहाणें हें दुबळेपणाचें आहे काय ?

या प्रश्नावर स्वामीजी म्हणाले,

‘तनमनधन यांसकट आपलें सर्वस्व परमेश्वराला अर्पण करून आपला भार सर्वस्त्रीं त्याच्यावर टाकणें ही पुरुषार्थाची अखेर होय, असें शास्त्रांत सांगितलें आहे. पण तुमच्या या देशांत देव अथवा दैव यांना जो अर्थ प्राप्त झाला आहे तो मात्र मृत्यूचा निदर्शक आहे. सध्याच्या काळीं देवावर अथवा दैवावर अवलंबून राहाणारे आपले लोक शुद्ध मातीचे गोळे आणि संपूर्ण भेकड असतात. परमेश्वराबद्दल एखादी भयप्रद कल्पना आपल्या निःसत्त्व मेंदूत उभी करून आपल्या सान्या मूर्खपणाचा आणि दुबळेपणाचा भारा त्याच्या डोक्यावर देणे, हाच सध्याच्या दैववादाचा अर्थ आहे. याविषयीं श्रीरामकृष्ण एक गोष्ट सांगत असत.

एका बागेची गोष्ट

‘एका गृहस्थाची एक सुंदर बाग होती. एका दिवशीं एक गाय त्या बागेत शिरली आणि तिनें झाडांची बरीचशी नासाडी केली. हें पाहून त्या गृहस्थानें संतापाच्या भरांत त्या गाईला इतकें बडविलें कीं, ती गाय त्या मारामुळे तेथेच मरून पडली. आपल्या या पापाचें निराकरण आतां कसें करावेहा त्या गृहस्थाला विचार पडला. अखेरीस त्याला एक समाधानाचा मार्ग सुचला. हाताची देवता इंद्र आहे. ज्याअर्थी हातानें मारण्यामुळे गाय मेली त्याअर्थी गोवधाचें हें पातक हाताच्या देवतेनें म्हणजे इंद्रानेच केलें, असें म्हटलें पाहिजे ! असें म्हणून आपल्या हातानें घडलेलें तें महापातक इंद्राच्या मार्थीं लादून तो ब्राह्मण स्वस्थ राहिला. आपल्यावर आलेला हा आळ दूर करण्यासाठीं एकदं ब्राह्मणाच्या रूपानें इंद्र त्या बागेत येऊन उभार गिहला आणि त्या गृहस्थाला विचारूं लागला, ‘ही बाग कोणाची ?’ गृहस्थ म्हणाला, ‘माझी.’

‘हिला पाणी कोणी घातलें ?’

‘मी.’

‘हिची निगा कोणी राखली ?’

‘मी.’

इंद्राच्या सर्व प्रश्नांना त्या गृहस्थानें
‘मी, मी’ अर्थीच उत्तरे दिली. तेहां
इंद्र त्याला म्हणाला,

‘भल्या माणसा, बागेचीं सारीं
चांगलीं कामें तु केलीस, आणि त्याच
हातांनीं घडलेले गोवधाचे पाप मात्र
इंद्रानें केले असें तु म्हणतोस. हा खासा
त्याय आहे.’

ही गोष्ट सांगून स्वामीजी पुढे म्हणाले,
‘आज पुष्कळरी माणसे अशाच
प्रकारे वागत असतात. देवानें बुद्धि
दिली तसा मी वागलों, असें सारे म्हणत
असतात. जणू काय हे योगीच आहेत
आणि भलीबुरीं सारीं कर्मफळे ईश्वराला
अर्पण करून हे पाण्यांतील कमळाच्या
पानाप्रमाणे अलिस वृत्तीनें राहिले आहेत.
ज्याला खरोखरच असें राहतां येईल तो
जीवन्मुक्त असें समजा. पण खरोखर
काय होत असते पहा. कांहीं चांगले झाले
तर तें मी केले; आणि कांहीं वाईट झाले
म्हणजे मात्र त्याचे खापर देवाच्या
डोक्यावर फुटलेच !’

ब्रह्मचर्याचे महत्त्व

एकदां स्वामी विवेकानन्दांनी आश्रमा-
साठीं एन्सायक्लोपीडिया विटानिका हा
ज्ञानकोश मागाविला होता. त्याचे भाग
एका दिवशीं स्वामीजींच्या जवळच पडले
होते. त्या कोन्या करकरीत ग्रंथाकडे पाहून
शीलप म्हणाला,

‘हा सारा ग्रंथ एका आयुष्याच्या
अवधीत वाचून टाकणे जवळजवळ
अशक्यच आहे.’

स्वामीजीनी दहा भाग संपूर्ण अक-
राव्याला सुखवात केली होती हें त्या
शिष्याला ठाऊक नव्हते. स्वामीजी
म्हणाले,

‘काय म्हणतोस, अशक्य आहे?
पहिल्या दहा भागांतील हवा तो प्रश्न
मला विचार.’

शिष्य आश्रयानें म्हणाला,

‘काय! इतके भाग आपण वाचून
संपवले सुद्धां !’

स्वामीजी उत्तरले,

‘अर्थातच! नाहीं तर हवा तो प्रश्न
विचार, असें मी कसें म्हणेन?’
स्वामीजींची परीक्षा घेण्याची शिष्याला
इच्छा होऊन त्यानें कांहीं प्रश्न विचारले.
उत्तरादाखल स्वामीजींनी गोपवारा वरे-
पर सांगितला, इतकेच नव्हे तर कांहीं
ठिकाणचीं वाक्येचीं वाक्ये त्यांनीं घडा-
घड अचूक म्हणून दाखविलीं. आश्रयानें
स्तिमित होऊन शिष्यानें पुस्तक बाजू
ठेवले, आणि स्वामीजींना म्हटले,

‘महाराज, ही गोष्ट मानवी शक्तीच्या
बाहेरची आहे.’ त्यावर स्वामीजी म्हणाले,

‘नैषिक ब्रह्मचर्य पाळल्यानें काय होते
हे आतां तुला दिसलें ना? नैषिक ब्रह्म-
चर्य पाळले म्हणजे स्मरणशक्ति इतकी
तीव्र होते कीं, एकदां कानावरून गेलेला
विषय ब्रह्मचारी कधींहि विसरत नाही.
अल्पशा अवधीत शैकडो विषय तो
आपलेसे करून टाकतो. आपल्या देशांत

ब्रह्मचर्याला ओहोटी लागली आहे.
यामुळेच विनाशाच्या अगदीं टोंकाजवळ
आपण येऊन पांचलों आहों.’

बलभीम बना
एकदां शिष्यानें विचारलें,

‘महाराज, अखेरचें साध्य म्हणून जे
आपण म्हणतां त्याचें स्वरूप तरी काय?’
स्वामीजी म्हणाले,

‘महावीराची वृत्ति. तुम्ही बलभीम
बना. रामाच्या आज्ञेबरोबर एका
उड्हाणांत त्यानें समुद्र कसा ओलं-
डला पहा! असें करतांना आपण जगूं
कॉ मरूं हा विचार त्याला शिवलासुद्धां
नाहीं. तो पूर्ण संयमी होता. हे स्वरूप
नित्य डोळ्यांपुढे बाळगून आपल्या भावी
आयुष्याच्या इमारतीची रचना या नमु-
न्याबर हुकूम तुम्ही केली पाहिजे. बाकीचीं
सारीं साध्यें या महान् साध्याच्या पोटां-
तली आहेत. हे साध्य तुम्ही सिद्ध करूं
लागलां कीं बाकीचीं आपोआपच सिद्ध
होऊं लागतील. गुरुच्या ठिकाणीं
अत्यंत दृढ श्रद्धा आणि नैसर्गिक
ब्रह्मचर्याचे पालन हेच सान्या
पुरुषार्थांचे मूळ आहे. यशाचे रहस्य यांत
सांठविलेले आहे. ईशसेवा म्हणजे काय
हे जसें हनुमानानें एका पक्षीं दाखविले,
तसेच धैर्य म्हणजे काय याचाहि घडा
सर्व जगाला त्यानें दिला. रामसेवेत जीव
गेला काय अगर राहिला काय याची
त्याला पर्वा नव्हती. रामाची सेवा अनन्य
भावानें करणे, यापलीकडे त्याला अधिक
महत्वाचे असें कांहीं नव्हते. ब्रह्मस्वरूप
अथवा शिवस्वरूप व्हावें अशी इच्छासुद्धां

त्याला झाली नाहीं. रामाची आज्ञा
झाली कीं ती पार पाढायची,
एवढेच त्याला ठाऊक होते. याचें नांव
भक्ति. नाहींतर टाळ वाजवून किंवा मृदंग
पिढून गाणीं ओरडत बसावें, ही कांहीं
भक्ति नव्हे. पण सध्यां सारे जग याच
भक्तीच्या मागें लागलें आहे. हीं पाप्याचीं
पितरें नाचूं उड्हूं लागलों म्हणजे तेवढे
श्रमसुद्धां सोसण्याचें सामर्थ्य त्यांच्या
अंगीं नसतें. आधीं शरीरबाल चांगलें
हवें. कोठल्या ही साधनाला त्याची प्रथम
आवश्यकता आहे. त्यावांचून कोणतोंहि
साधन लंगडें पडतें. शरीरबळासाठीं
मनःशुद्धि हवी. असें पावित्र अंगीं नसेल
तर शुद्ध तमोगुणांत तुम्ही बुड्हून जातां.’

Fashion, A Human Urge

FOR 5000 Years

Now Transform our Faces
by Means of Spectacles

They give you the widest
field of view obtainable
The Choice is a matter of
Personal Preference

Visit :—

SHENDE & Co.

OPTICIANS

Borbhat Lane, Girgaum,
Bombay 4.

भक्त रघू कोळी

अनुवादक : भवानीशंकर नीलकंठ वागळे

जगन्नाथपुरीहून अजमासें बीस मैला-
वर पिपलचट्टी नांवाच्या गांवांत
रघू कोळी राहत होता. त्याचा परिवार
म्हणजे त्याची बृद्ध माता व त्याची तस्ण
पत्नी होत. रघू रोज पहाटेस उठून जालें
घेऊन नदीवर जात असे व मासळी पक-
ड्हन ती तो बाजारांत नेवून विकत असे
मासळी विकून मिळालेल्या पैशांतून
संसाराला लागणारे सामान घेऊन तो
शरी परत जाई. पूर्वजन्मीचे संस्कार
चांगले असल्यामुळे, कोळी जातीचा
असूनही परमेश्वराकडे त्याची फार
ओढ होती. तो दिनरात प्रभूस्मरण
करीत होता. जेव्हां तो जाळ्यांत सांपड-
लेली मासळी तडफडतांना पाही, तेव्हां
त्याच्या अंतःकरणाला फार पीडा होई.
परंतु उदरनिर्वाहाचें दुसरे कोणतेही साधन
नसल्यामुळे रघू विवशतेने दुःखमय भाव-
नेचा विसर पाडण्याचा प्रयत्न करी. तरी
पण तो असंतुष्ट होता. एके दिवशीं
रघूला आपल्या हिंसक बृत्तीचा व आचर-
णाचा वीट आला व त्याने पश्चात्तापयुक्त
अंतःकरणाने एका महात्म्यापाशीं जाऊन
दीक्षा घेतली व गळ्यांत तुळशीचा
हार घालून त्याने भगवन्नाम-स्मरणांत
आपला काल व्यतीत करण्याचें ठरविले.
याप्रमाणे जसजसे त्यांचे अंतःकरण शुद्ध

शुद्ध होऊं लागले तसतसी त्याला प्रचीति
येऊ लागली कीं, चराचरामध्ये भगवंतच
विराजमान आहे. जीव-हिंसेवहूल जरी
त्याचें मन विहल होतें तरी उदरनिर्वाहार्थ
थोडीबहूत हिंसा करणे क्रमप्राप्तच
होतें. त्यांच्या अंतःकरणांत पश्चात्तापानें
पेट घेतल्यामुळे, त्याने हिंसारूपी
दुष्कर्मातून सुटका करून घेण्यासाठीं
परमेश्वरापाशीं प्रार्थना केली.
श्रद्धायुक्त अंतःकरणानें केलेल्या प्रार्थनेचे
यश हें ठरलेलेच. भगवंताच्या कृपेने
रघूच्या विचारामध्ये दैवी गुणांचा विकास
होत गेला व त्यासुलें त्याला मासे पकड-
ण्याचे काम म्हणजे पाप वाढू लागले व
तें काम सुटलेंच एकदांचें ! प्रथम प्रथम
शिलकी खाद्यवस्तूवर रघूच्या कुटुंबाच्या
उदरनिर्वाहाची व्यवस्था झाली पण पुढे
पुढे घरांतल्या माणसांवर पदोपदीं
उपवासाची पाळी येऊ लागली. कोणालाच
कांहीं सुचेनासें झालें. अंतीं रघू आपले हृदय
वज्रासारखे कठीण करून जालें घेऊन
नदीकिनाच्यावर गेला. मनांत तो अत्यंत
खिन्न झाला होता व जातां जातां तो
भगवंताची प्रार्थना करीत जात होता.
त्याने विषण मनाने नदीत जालें फेंकले
व दोन-तीन मिनिटांत जाळ्यांत एक
लालभडक मोठा मासा सांपडला.

माशाची फडफड पाहून रघूचा जीव तळमळून लागला पण त्यानें आपले अंतःकरण कठोर करून, आपल्या दोन्ही हातांनी मासळीचें तोड फोडण्यास सुरुवात केली आणि अगदीं त्याच क्षणीं माशाच्या मुखांतून स्पष्ट शब्द ऐकून आले. ‘रक्षण कर, नारायण ! रक्षण कर !’ हेच ते शब्द. रघूचें मन हादरले व हात कापूं लागले. त्यानें मासळीला हातांत धरून नदीच्या खोल पाण्यांत सोडून दिले. पाण्यांत पडतांना माशाला जेवढा आनंद झाला, त्याच्याहून अधिक आनंद रघूला झाला. रघूनें हात जोडून भगवंताकडे प्रार्थनापूर्वक हड्ड केला. ‘हे भगवान ! तू मला शब्दरूपानें दर्शन दिलेस परंतु हा रघू तुझें चतुर्भुज रूपांत साक्षात दर्शन झाल्याशिवाय या स्थानावरून हालणार नाही !’

त्याच स्थानावर बसून रघू सतत तीन दिवसपर्यंत ‘नारायण’ नामाचा जप करूं लागला. त्यानें खाणें पिण्ठे सर्व वर्ज्य केले व तो नारायण नामांतच सर्वस्वी तन्मय झाला. तिसऱ्या दिवशी भक्ति-भावानें भुकेलेला भगवंत एका वृद्ध ब्राह्मणाच्या रूपांत रघूच्या समोर प्रगट होऊन त्यानें त्याचें नांव, गांव व घोर तपश्चर्येचें कारण विचारले. ब्राह्मणानें केलेले प्रश्न ऐकून रघूनें आपले डोळे उघडून ब्राह्मणाकडे पाहिले व तो हात जोडून म्हणाला, ‘ब्राह्मण देव ! तुम्हीं मला व्यर्थ कां बरं त्रास देतां ? तुम्हीं तुमच्या कामाला जा; माझें नांव नांव व तप यांच्याशीं तुम्हांला काय करायेचे आहे ?’ रघूचें उत्तर ऐकून ब्राह्मण

वेषधारी भगवान म्हणाला, ‘बंधुराया ! खरंच, मला काय करायेचे आहे ! मी जातों बापडा ! पण एवढा विचार कर कीं, माशामधून कधीं माणसाच्या आवाजासारखा आवाज येऊं शकतो का ? बाबारे तुला भ्रम झालेला आहे. तूं वरीं जाऊन तुझ्या स्त्रीची व मातेची विचार-पूस कर.’

ब्राह्मणाचें बोलणे ऐकून रघूला सम-जून चुकले कीं, दयामय देवच त्याची परीक्षा घेत आहे. रघू हात जोडून म्हणाला, “हे नाथ ! तूं वेष पालदून माझा छळ करतोस काय ? आतां पुरे झाले तुझे हे खेळ ! दे तुझं दर्शन ! या अधमाचा आतां किती अंत पाहतोस, देवा !” भक्ताची अचल भक्ति पाहून भगवान रघूला म्हणाला, ‘रघू ! तुझ्या एकनिष्ठ भक्तिनें मी प्रसन्न झालों आहे. मी माशामधून तुला ‘नारायण’ हा शद्द ऐकविला होता.’ त्यानंतर रघूच्या पवित्र प्रार्थनेवर संतुष्ट होऊन भगवंतानें आपल्या दिव्य चतुर्भुज रूपानें प्रगट होऊन रघूला दर्शन दिले व वर मागण्यास सांगितले. भक्त रघू म्हणाला, ‘देवा ! तुझें आशात दर्शन झालें आहे. याहून उच्चतम असें या जगांत काय आहे ? हे नाथ ! माझी तर आतां एवढीच इच्छा आहे कीं माझें मन नेहमीं तुझ्या ध्यानांत मग्न राहील व नेत्र सदासर्वदा तुझ्या नयनमनोहर मूर्तिचें दर्शन करतील. असें कर माझा जीवहिंसेचा स्वभाव एकदम पालदून जावा मला कुटुंबपोषणासाठी जीवहिंसा करावी लागू नये नाहीं व तुझें मधुर नांव निरंतर मुखांत घोळत राहावें. बस एवढीच माझी मनीषा आहे.’

भगवान् 'तथास्तु' म्हणून अंतर्धान पावले व. रघू नारायण-नामांत विलीन झाला. कांहीं वेळानें शुद्धीवर येतांच भक्त रघू आपल्या घरीं गेला व तेथें त्याला कळून तुकळें कीं गांवच्या जमीनदारानें आपल्या मातेसाठीं व स्त्रीसाठीं भोजन बन्नाची व्यवस्था केली आहे. ही सर्व प्रभुची प्रेरणा होती. आतां भक्त रघू निरंतर भगवन्नामांने संकीर्तन करीत करीत गांवांत फिरत होता व गांवकरी रघूनें न नागतांच त्याच्या कुडुंबोषणासाठीं अन्नबन्नाची मदत करीत. गांवांतली कांहीं रुंड मुळे रघूला वेळा समजून त्याला आस देत असत. गांवकरी लोक मुलांची समजूत वालात.

मुळे कोणाचें कांहीं ऐकत नसत. एके दिवशीं जेव्हां रघू माधुकरी मागून घरीं परतत होता, तेव्हां तेथील एका गांव-रुंडानें त्याला एका काटेरी दंडुक्यानें बेदम मारले. रघू कांहीं न बोलतां नामस्मरण करीत निघून गेला. रघू थोडासा दूर जातांच तो गांवगुंड रस्यावरच मरून पडला. अंतीं कांहीं सज्जनांच्या संमतीनें मृत मुलाच्या नातापित्यानीं मुलाला उचलून भक्त रघूच्या घरीं नेले. रघूच्या भक्तिप्रभावानें मृत मुलगा जिंविंत होऊन उभा राहिला व त्यानें आपलें शिर रघूच्या पायांवर ठेवले. मुलाची मनोवृत्ति पाळदून गेली.

आतां रघूचा प्रभाव व वाचासिद्धी यांकडे भाविकांचे लक्ष वेघले गेले व कांहीं लोक स्वार्थानें किंवा कामनासिद्धी प्रोत्यर्थ किंवा विशुद्ध भक्तिभावनेने

रघूच्याच घरीं राहुं लागले. योमुळे रघूच्या रोजच्या भजनानंदांत व्यत्यय येऊं लागले. एकंदर विचार करून एके दिवशीं रघू आपल्या परिवारासह जंगलांत गेला व तेथेंच त्याचा सारा समय भगवद्भजनांत जाऊं लागला.

एके दिवशीं भक्त रघूला अशी भावना झाली कीं श्रीनीलाचलनाथ त्याच्यापार्शी कांहीं खावयाला मागत आहे, त्यानें मोठ्या प्रसन्नतेने एकांतांत बसून भगवंताला नैवेद्य अर्पण केला. भगवंतानें येऊन मोठ्या प्रेमाने हंसत हंसत रघूच्या हातानें नैवेद्याचा स्वीकार केला. त्याचवेळी पुरीमध्ये श्रीजगन्नाथजींच्या नैवेद्यमंडपांत उत्तमोत्तम पक्कान्न तयार करून पाठाविले होते. नैवेद्य मंडपापासून प्रभूचें मूळमंदिर थोडें दूर अंतरावर असल्यामुळे नैवेद्यमंडपाच्या आरशांत श्रीजगन्नाथजींचे जें प्रतिबिंब पडत असते, त्यालाच नैवेद्य अर्पण करण्याची प्रथा आहे. त्याशिवर्शीं आरशांत भगवंतांचे प्रतिबिंब न दिसल्यामुळे पंडेलोक फार घावरले व त्यांनीं ही बातमी राजाला कळविली. हे ऐकून राजाला फार वाईट वाटले व भगवंताची प्रार्थना करीतच राजा झोंपी गेला. राजाला स्वप्न पडले व स्वप्नांत श्रीजगन्नाथ प्रगट होऊन त्याला आश्वासन देत म्हणाला, 'मी यावेळीं पिपलचट्टीच्या जंगलांत रघू कोळ्याच्या कुटींत बसून अन्न घेत आहे. नीलाचलधामांतच जर नाहीं, तर मग आरशांत माझं प्रतिबिंब कसं दिसणार? तुं दुःख करूं नकोस. भक्ताचा भाव हीच मला लेंवून नेणारी प्रबल दोरी आहे. तुला जर खरोखरच मला नीला-

चलधामामध्ये न्यायाचें असेल तर माझा
भक्त रघु याला पिपलीचट्टीहून त्याच्या
परिवारासह तुझ्या ग्रामीं बोलावून ने.’
एवढें सांगून भगवान अदृश्य झाले.

राजाची ओंप उडाली. तो प्रथम
एकटाच पिपलीचट्टीच्या जंगलाकडे गेला
व त्याने रघुला स्वप्रांतली हकीगत सांगून
रघुला त्याच्या परिवारासह नीलाचल
क्षेत्रांत येऊन राहण्यावदल प्रार्थना केली.
भक्तरघु श्रीजगन्नाथजींची आज्ञा भंग
करू शकत नव्हता. श्रद्धाळू भक्तराजा
भक्त रघु व त्याच्या परिवारासह नीला-
चल धानमध्ये गेला. आणि त्याचवेळी

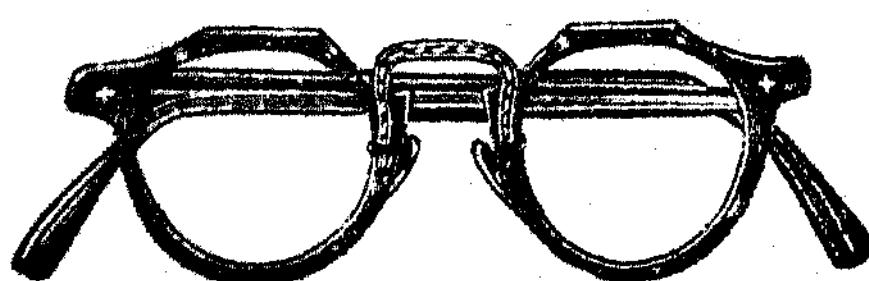
श्रीजगन्नाथजींचे प्रतिबिंब आरशांत पडले.
श्रीजगन्नाथजींच्या मंदिराच्या दक्षिण
दिशेला, राजाने खास तयार केलेल्या
एका घरांत राहण्याचें मुक्तर करून, तेथेंच
भजन, कीर्तन व ध्यानादि कार्यक्रम सुरु
केले. भक्त रघुच्या भक्तिरसाच्या उप-
देशाने कित्येक भाविक लोक कृतार्थ
झाले. अंतीं भक्त रघु, त्याची
श्रद्धाळू माता व त्याची पतिव्रता
पत्नी परमेश्वर स्वरूपांत विलीन झाली.
देव भावाचा भुकेला आहे हे भक्त
रघुच्या चरित्रावरून सिद्ध होते. संत
कान्होपात्रा म्हणते,

नामे दोप जळती । नामे पापी उद्धरती १
हें ते आले अनुभवा । सत्य जीवा प्रलया २
नामे अपार तारिले । नामे जीवन्मुक्त केले ३
कान्होपात्रा नाम घेतां । पापीं जडली तत्वतां ४

दिव्य दृष्टीसाठी !

RAM:-DIVYANETRA

शिसा ऑप्टिशिअन्स (BOM.-DADAR)

(चष्म्यांचे व्यापारी)

वांच्या येथें डोळ्यांच्या तज्ज्ञ डॉक्टरांकडून डोळे मोफत तपासून
उंची व टिकाऊ चष्मे माफक दराने मिळतात.

छवीलदास रोड, दादर (W. R.), मुंबई २८.

तुमची पहिली आठवण

तुमच्या लहानपणाची अगदीं पहिली आठवण म्हणून, कोणता प्रसंग तुम्हांला आठवतो ? ‘तो प्रसंग आम्हांला सांगा म्हणजे आज तुम्ही कसे आहांत हें आम्ही तुम्हांला सांगतो,’ असें मानसविज्ञ म्हणतात ! त्यांची मनोवेधक उपपत्ति सांगणारा हा लेख तुमच्या विचारांना चालना देईल....

तुम्हांला आपल्या अगदीं लहानपणाच्या अशा कांहीं आठवणी आठवतात का ? या आठवणी आपण कौतुकाने एकमेकांना सांगतों आणि पोरकट म्हणून त्या थड्डेवारी नेतों. तात्यासाहेब केळकर यांनी आपल्या आत्मचरित्रांत स्वतःच्या लहानपणाच्या आठवणी देतांना म्हटले आहे कीं, ‘लहानपणाच्या आठवणी पोरकट असावयाच्या. पण बाळपणाकडे कोणीहि केवळ कौतुकाच्या दृष्टीनेच पाहतात.’ परंतु आठवणी केवळ पोरकट म्हणून सोडून देण्या सारख्या कुळक नसून, आपल्या दानतीचा घाट कसा आहे हें निर्दिष्ट करणाऱ्या त्या महत्त्वाच्या खुणा आहेत, असें मानसविज्ञ अलीकडे मानू लागले आहेत. विशेषतः व्यक्ति-मानस-शास्त्राचा (Individual Psychology) जनक डॉ. ऑल्फ्रेड ऑडलर यांने माणसाच्या मनोमर्मांसींते लहानपणींच्या आठवणींना महत्त्वाचे स्थान दिलें आहे.

यासंबंधी कांहीं मजेदार गोष्टी तुम्हांला सांगतों.

रडणाऱ्या व्यापाऱ्याची गोष्ट

व्यापार उदीम करणाऱ्या एका माणसाला एक विलक्षण संवय होती. कोणाबोवर वाटावाट करून एखादा देण्यांघेण्याचा अथवा खरेदीविक्रीचा सौदा त्याने पुरा केला कीं, त्याच्या डोळ्यांत एकदम चटकन् पाणी उमे राहात असे ! केवळ हीं केवळ हीं तर अशा वेळीं त्याच्या डोळ्यांतून खळकन् अश्रुधारा वाहात आणि नंतर त्याला अगदीं संकोचल्यांसारखे होऊन जाई. त्याने आपल्या या हास्यास्पद संवयीला आला घालण्याचा खूप यत्न केला; पण कांहीं केल्या त्याला तें जमेना. आपल्या डोळ्यांतून असे पाणी कां येते हें त्याला सांगतां येत नसे, आणि असें पाणी येणे हें योग्य नव्हे असें त्याने आपल्या मनाला कितीहि समजावलें तरी तें येण्याचें कांहीं थांबत नसे ! कोणाबोवर

एखादा व्यवहार पुरा केला रे केला, कीं घळकन् पाणी ओघळायचेच त्याच्या डोळ्यांतून !

एकदा हा व्यापारी डॉ. ऑफ्रेड अँडलर याच्या व्याख्यानाला गेला होता. आपली आजची दानत, आपल्या आजच्या संवयी आणि आपली वाग-प्प्याची, चालण १-बोलण्याची, हंसण्या रडण्याची विशिष्ट पद्धति, या सर्व गोष्टी आपल्या एकंदर चारित्र्याच्या कांहीं विशिष्ट नमुन्याबरहुकूम होत असतात,’ असें अँडलरने आपल्या व्याख्यानांत सांगितले. तो पुढे असें म्हणाला कीं, ‘आपल्या चारित्र्याचा नमुना अथवा बाट हा आपल्या आयुष्याच्या प्रारंभीच्या चारपांच वर्षांत तयार होत असतो. त्या कोंवळ्या वयांत आपल्या मनावर जे संस्कार घडतात, त्यांनी आपला जीवन-विषयक दृष्टिकोन बनत असतो. हा दृष्टिकोन विशिष्ट नमुन्याचा अनला, म्हणजे आपले पुढील सर्व आचरण त्या नमुन्याला अनुसरून होत असते. आपल्या दानतीचा जो सांचा बाळपणीं तयार होतो त्या सांच्यांतून आपल्या आवडीनिवडी, आपल्या आशा-आकांशा आपल्या संवयी, या सर्व गोष्टींना विशिष्ट बाट भिळत असतो.’

त्या व्यापाच्यानें अँडलरचे हें व्याख्यान एकले आणि आपल्याला व्यवहार पुरा करण्याच्या वेळी जें अकारण रङ्ग कोसळते त्याचा अर्थ काय, हें अँडलरला विचारण्याचे त्याने ठरविले. व्याख्यान आषोपून अँडलर सभागृहाबोहर घडत असतांना व्यापाच्याने त्याला

गांठले आणि त्याच्याकडे आपल्या विचित्र संवयीची कहाणी सांगून, असें कां होत असावें, याबद्दल त्याचा सुल्ला विचारला.

अँडलर त्यावेळी घार्इत होता. पण व्यापाच्यानें त्याची फारच काकळुत केली म्हणून त्याच्यासाठीं पंधरा मिनिटे खर्च करण्यास अँडलर तयार झाला. त्यानें व्यापाच्याला त्याच्या अगदीं लहानपणीची एखादी आठवण सांगायला सांगितले. त्यावर व्यापारी म्हणाला,—

“लहानपणी माझ्या घरची परिस्थिति अत्यंत गरीबीची होती असं मला आठवतं. केव्हां केव्हां आमच्या शेजाच्याना दया येऊन ते मला कांहीं खायला देत असत कधीं कुठे कांहीं काम करून थोडे पैसे मिळवून आणण्यासाठीं माझी आई घराबाहेर जाई. ती जायला निधाली कीं मी धरीं एकटा रहाण्याचं कबूल करीत असेंखरा; पण मला त्या वेळी रडे आंवरत नसे. मग ती थोडा वेळ थांवत असे. मला चांचरत बोलण्याची संवय होती. परंतु आमच्या शेजाच्यानीं ‘गाणं म्हण, मग खाऊ देतो,’ असं म्हटलं म्हणजे मी गाणं म्हणून दाखवीत असें. त्यावेळी न ला इतकं रङ्ग येई, कीं डोळ्यांतून वहाणारे अश्व गालावर ओघळून कधीं-कधीं माझ्या तोंडांत जात ! हें पाहून लोक हंसत. मग मी हेंट पुढे करून त्याच्याकडे जाई आणि पैसे गोळा करीं !’

अँडलरने त्याची आठवण ऐकून घेऊन क्षणभर विचार करून म्हटले, ‘तुझ्या आठवणीवरून तुझा जो दृष्टिकोन दिसतो तो भिक्षेकच्याचा आहे. तूं लहानपणी हेंट

धेऊन लोकांपुढे जात होतास नि रडून, अश्व गाळून त्यांच्या मनावर परिणाम घडवून आणून पैसे गोळा करीत होतास. आजहि अश्व आणि पैसे यांचं साहचर्य तुझ्या मनात इतकं खोल ठसलं आहे की, कोणताहि सौदा पुरा करायच्या वेळीं तुझ्या डोक्यांतून खालकन् पाणी येतं ! ”

तो व्यापारी आश्चर्यचकित झाला. अँडलर पुढे म्हणाला, “ तुझा विशिष्ट दृष्टिकोन मी म्हणतों तसाच असेल तर त्याचं आणखी एक गमक असं की, तुला भिकान्यावद्दल अनुकंपा असावी. भिकान्यांच्या प्रश्नांत तुं सहृदयतेनं लक्ष वालीत असावास ! ”

आतां मात्र त्या व्यापान्याच्या आश्चर्यालि पारावार उरला नाहीं. तो उद्गारला, ‘ तुम्ही म्हणतां तें सर्वथैव खरं आहे. भिकान्यांविषयीं मला अत्यंत सहानुभूति वाटते.’

काहीं दिवसांनंतर त्या व्यापान्याच्या अँडलरला एक पत्र आले. आपली रडप्प्याची संबंध आतां नाहींशी झाली असल्यानें त्यानें लिहिले होतें ! दहा वर्षीपूर्वी भिकान्यांच्या स्थितीवद्दल त्यानें एक लेख लिहून प्रसिद्ध केला होता. त्याचे एक कानूनाहि पत्रासोबत त्यानें अँडलरला पाठवून दिले होतें.

न्यूनगंडाची उपपत्ति

माणसाच्या संबंधीवर लहानपणच्या संस्कारांचा आणि त्या संस्कारांनी बनलेस्या दृष्टिकोनाचा नकळत कसा प्रभाव असतो याचे हे एक वैशिष्ट्यपूर्ण उदाहरण आहे. अशी शैकळी उदाहरणे गोळा करून अँडलरने

माणसाच्या मनाचा शोध लावण्याची आपली विशिष्ट उपपत्ति तयार केली आहे. अँडलर हा प्रसिद्ध मानसविश ढॉ. फॉइड याचा प्रारंभी सहकारी होता. फॉइडनें आपल्या मानसविषयक उपत्तीत कामप्रेरणेलाच प्राधान्य दिले आहे. तें अँडलरला पटत नव्हतें. माणसांमध्ये ज्या मूलभूत प्रेरणा आहेत त्यांत ‘ सत्ता गजविष्याची, इतरांपेक्षां वरचढ टरप्याची आस ’ ही विशेष कार्यकारी असते असें तो म्हणतो. लहानपणीं माणसाला ज्या पंरिस्थितींतून जावें लागते, तीत प्रत्येक माणसाला आपल्या पराधीनतेची, स्वतःच्या असहायतेची जाणीव कसी अधिक प्रमाणांत प्रत्ययाला येते. या जाणिवेमुळे आपण दुबळे आहोत, आपल्यांत कांहीं न्यून आहे, ही भावना अंतःकरणांत घर घरून बसते. या न्यूनभावनेचा गंड तयार होतो आणि तो ज्या प्रकारे तयार होईल त्या प्रकारातै माणसाच्या दानतीचा नमुना बनतो. न्यूनभावना ही कांहीं थोड्या लोकांतच असते असें नसून, प्रत्येक व्यक्तीत ती निरपवादपणे असते असें अँडलरने म्हणणे आहे.

एखाद्या माणसामध्ये हा न्यूनगंड कोणत्या तन्हेचा आहे, त्याचा प्रकार कोणता आहे, हे शोधून काढले म्हणजे आज ज्या शारीरिक अथवा मानसिक विकृति त्या माणसाला भोगाव्या लागतात त्या नाहींशा करणे हे सुसाध्य असते असें अँडलर सांगतो,

या मुद्याच्या स्पष्टीकरणार्थे एक प्रत्यक्ष उदाहरणच देतों : —

एका तोतच्या माणसाची गोष्ट

डॉ. हर्था ऑर्गलर या अँडलरच्या मानसोपचारपद्धतीच्या पुरस्कर्त्या आहेत.. त्यांनी ‘अँडलरचे जीवन व कार्य’ वा नांवाचा एक ग्रंथहि लिहिला आहे.

या डॉ. ऑर्गलर यांच्याकडे एकदां एक तरुण मुलगा आला. त्याला तोतरें बोलण्याची संबंध होती. आपला तोतरेपणा मानसोपचारानें जाईल तर पहावें म्हणून तो ऑर्गलर यांचा सल्ला विचारण्यासाठीं आला होता. त्याचें तोतरेपण इतके होतें कीं, शाळेत शिक्षक त्याला कधीं प्रश्न विचारीत नसत. उत्तर देतांना त्याला बोलण्याचे इतके परिश्रम होत कीं त्यामुळे ‘नको हें प्रश्न विचारणे आणि त्याचें उत्तर देणे’ असें शिक्षकांना होऊन जाई.

डॉ. ऑर्गलरनों त्याला त्याच्या लहानपणच्या आठवणी विचारल्या. तेव्हां तो म्हणाला,—

‘लहानपणी मी अतिशय परावलंबी होतों. मी बराच मोठा होईपर्यंत मला दाई ठेवलेली होती. ती माझं सारं काम करी माझे कपडे घालण—काढण यासारख्या गोष्टीहि तीच करी. माझ्या वयाच्या इतर मुलांच्या मानानें, मी बराच मोठा होईपर्यंत माझीं कामं मला स्वतःला कधींच करावीं लागलीं नाहींत. मला तीं कुणी करू दिलीं नाहींत.’

याचा परिणाम असा झाला होता कीं, आपल्याला मदत करायला कुणी नाहीं असें पाहिलें कीं तो तरुण अगदीं बावरून जाई, आपण स्वतःच्या बळावर

कांहीं क्षुल्लक गोष्टीहि करू शकू असा विश्वास त्याला कधींच वाटत नसे. आपण दुबळे आहोंत, आपल्याला सदैव कोणाचें तरी साहाय्य हवेंच, अशी त्याची पक्की भावना बनली होती.

पुढे तो बराबोहेरच्या,—शाळेच्या जगांत आला. बाहेरच्या जगाशीं त्याचा संबंध येऊ लागला तेव्हां अर्थातच त्याचें मन भयभीत झालें होतें. इतरांशीं संबंध ठेवणे त्याला मोठे अवघड वाटे. लहानपणीं त्याच्या दानतीचा नसुना असा बनविला गेला होता कीं, प्रत्येक गोष्टीत त्यानें दुसऱ्याची मदत घ्यावी. आपल्या दुबळेपणाला दुसऱ्याच्या साहाय्याची जोड देऊन आपले काम करून ध्यावै. आतां त्याच नमुन्यावर त्याचें पुढील जीवन घडत होतें. आपण दुबळे आहोंत, असहाय आहोंत, हें दुसऱ्याला पटेल असें वागणे हेच त्याच्या जीवनाचें उद्दिष्ट ठरलें होतें. हा दुबळेपणा व्यक्त करण्याची त्यांची रीत त्याच्या तोतरेपणांत प्रकट झाली होती. तो जगाला जणूं म्हणत होता, ‘बघा ! मी हा असा तोतरा ! मला प्रश्न कसले विचारतांनि जगाशीं स्वतंत्रपणे संबंध ठेवून जीवन जगायला तरी मला कसं सांगतां ? माझी कींव करा आणि माझं जीवन होईल तेवढे सुसह्य करण्यासाठीं तुम्ही मला साहाय्य करा.’

त्याचा दृष्टिकोन हा असा बनला असल्याचें डॉ. ऑर्गलर यांनी त्याला पटवून दिलें. आपला तोतरेपणा ही अपरिहार्य शारीरिक विकृति नसून, आपल्या मानसिक दृष्टिकोनाचा तो परिणाम आहे, जगाचें आपल्याला वाटणारे भय दर्श-

विणारें तें लक्षण आहे, आपल्यावरील जन्मावदाच्या टाळण्याची ती एक अभावित कलशि आहे, हें त्या तरुणाला पटलें. तेव्हांपासून तो समाजांत वावरतांना थोडें थोडें घैर्य दाखवूं लागला, परावर्लंबन हें आपल्याला लाजिरवाणे आहे या वृत्तीनें वारं लागला आणि त्याचा तोतरेपणा हळूहळू पार नाहींसा जाला !

लहानपणीं आपल्या मनावर होणाऱ्या संस्कारांनी आपली दानत बनते. आज आपली दानत अत्यंत गुंतागुंताची झालेली व्यसते. ही गुंतागुंत उलगळून कोणत्या नमुन्यावर आपलें चरित्र घडत आहे हें शोधून काढण्यासाठी, लहानपणचे कोणते प्रसंग आपल्याला ठळकपणे आठवतात हें पहाणे हें अँडलरच्या व्यक्तिमानसशास्त्रांतील एक मोठे तत्त्व आहे. लहानपणचा जो प्रसंग आपल्याला अत्यंत उल्कृष्टपणे जाणवतो व आठवतो. त्या प्रसंगांत आपल्या दानतीचे, आपल्या स्वभावाच्या घडणीचे बीज दळून बसले. असतें, अशी अँडलरची उपपत्ति आहे.

स्वस्थ बसणाऱ्या तरुणाची गोष्ट

बत्तीस वर्षांच्या एका तरुणाची पुढील इक्कीगत पहा.—

हा तरुण आपल्या आईचा सर्वांत मोठा मुलगा. लहानपणापासून तो अतिशय लडावलेला होता. त्याची

तक्रार अशी होती कीं, कोणताच कामधंदा त्याच्या पात्रतेला व प्रवृत्तीला जुळत नसे. एखादें काम करायला त्यानें हातांत घेतलें म्हणजे त्याचा जीव कसल्या तरी अशात व अकारण काळजीनें टांगल्यासारखा होऊन जाई. काम सोडून तो घरीं आला म्हणजे त्याचें मन थोडें निश्चित होई. स्वभावानें तो उमदा होता. पण समाजांत वागणे त्याला अति अवघड वाटे. शाळेत असतांना प्रत्येक वर्षी परीक्षेपूर्वी त्याचें मन कमालीचे अस्वस्थ झालेले असे. त्याला विलक्षण थकवा येई आणि अवघें शरीर अगदीं गळून गेल्यासारखे होई. त्यामुळे कित्येकदां शाळेत न जाता त्याला घरीं पळून रहावें लागे. त्याच्या या अवस्थेत त्याची आई अत्यंत आस्थेनें त्याचें संगोपन करी.

हा माणूस उपचारांसाठी अँडलरकडे आला. त्याची पहिली आठवण विचारतां तो म्हणाला, ‘मी सुमारे चार वर्षांचा असतांना एकदां खिडकीजवळ बसलो होतो. माझी आई शेजारीं बसून हातमोजे विणीत होती. बाहेर एका इमारतीचं काम चाललं होतं तें पहात मी स्वस्थ बसलो होतो.’

ही आठवण दिसायला क्षुळक दिसते. पण व्यक्तिमानसशास्त्राच्या दृष्टीने तिच्यांत खोल अर्थ आहे. त्याला आपल्या आयुष्यांतला अगदीं पहिला म्हणून जो प्रसंग

आठवतो तो 'स्वस्थ बसण्याचा' आहे. आची आई त्याच्याजवळ आहे. इतर लोक काम करीत असलेले पहात तो स्वस्थ बसला आहे. आईच्या प्रेमळ संगोपनाच्या छायेत त्याच्या वृत्तीची जी घडण बनली आहे ती 'स्वस्थ' वसून इतरांचे काम पहाणाऱ्या प्रेक्षकाची आहे. या वृत्तीला विसंवादी असें कांहीहि त्याच्यासमोर आले की त्याची गाळण उडावी हें क्रमप्रातन्त्र आहे. कांहीं काम हातीं घेतांच त्याचा जीव अनिवार काळजीनें अस्वस्थ कां होतो याचें स्पष्टीकरण त्याच्या या वृत्तींत आढळतें. त्याच्या वृत्तीला

संवादी असें काम त्याला मिळालें, तर तो जीवनांत यशस्वी होण्याचा संभव होता. 'स्वस्थ बसून पहाणे' या गोष्टीला त्याच्या मनोनिकासांत प्रामुख्यानें स्थान मिळालें होतें. तेव्हां ज्या कामांत 'पहाणे' या क्रियेला प्राधान्य आहे असा उद्घोगच तो कार्यक्षमतेने करूं शकला असता. अँडलरनें त्याला असा व्यवसाय शोधून काढण्यास सांगितले. त्याच्या सुदैवानें त्याला एका कलावस्तुसंग्रहालयांत नोकरी मिळाली आणि त्याचे थकवा आदि विकार नाहीसे झाले !

— — —

नोकरी करून एस.एस.सी. पास ठ्ठा

ऑकटोबर व मार्च एस.एस.
सीचे नवे वर्ग शिवाय एक वर्षात
इंग्रजी लेखन, वाचन व संभाषण
पाळी बदलणाऱ्यांना सोयीस्कर वेळा
दुपारचे खी पुरुषांचे वेगवेगळे वर्ग
भेटा :

विश्वभारती ट्रूशूल

कलासेस

रानडे गोड एक्स्टेंशन, गणेश
वाचनालय, पोपटलाल विल्डग
नं. २, स्पॉर्ट, दादर, मुंबई २८

१ माहिन्यांत प्रॅक्टिकलसह वायरमन
कोर्स, शिवाय रविवारच्या बँचीसु
निराळया. पाळी बदलणाऱ्यांना,
गिरणी कामगारांना सोयीस्कर वेळा-
मराठी, इंग्रजी, हिंदी व गुजराथीतून
वेगवेगळ्या बँचीसु, त्वरीत भेटा-

भेटा किंवा लिहा :—

दादर इलेपिट्रक इन्स्ट्रॅट्यूट

पोर्टुगीज चर्चेजारी 'जे' रुट
बस स्टॉपसमोर दादर (बी.वी.)
मुंबई नं. २८

प्रेम आणि विवाह

जुन्या आचारविचारांत वाढलेली एक स्त्री कांहीं दिवसांपूर्वी एका नवराचायकोची हक्कीकत सांगत होती. बोलतां बोलतां ती सहजपणे म्हणून गेली, ‘त्या दोघांचाहि प्रीतिविवाह झालेला आहे. दोवं सारखी भांडत असतात !’ नवराचायकोचे सारखे भांडण होणे हेच प्रीतिविवाहाचे प्रमुख लक्षण आहे अशी त्या स्त्रीची पक्की समजूत होती !

तिचे तें बोलणे ऐकणारी माणसें तिच्या या समजूतीवर हंसली ! पण तिची अशी समजूत होण्याचे कारण काय असावेयाची सात्र त्यांनी चौकशी केली नाही. या कारणांची भीमांजा करण्याचा माझा उद्देश नाही. प्राति आणि विवाह यासंबंधी केवळ केवळ किती पिलक्षण समजूती असतात हे. शीविष्यातुरते मी हे उदाहरण दिले आहे.

प्रीति आणि विवाह यांचे स्वरूप या विषयासंबंधी निरनिराळ्या संतांनों काय सांगितले आहे हे प्रस्तुत लेखांत मी वाचकांपूढे मांडणार आहे. संतांची ही मर्ते शुद्धाम शोधून काढलेली नाहीत. सहज संत-वाज्य वाचीत असतांना संताचे या विषयाबद्दलचे जे उद्गार आढळले ते येथे संकलित केलेले अहेत.

खन्या प्रीतीचे स्वरूप

खन्या प्रीतीचे स्वरूप काय ? खन्याखन्या प्रीतीत प्राणाचीहि पर्वा नसते, असें ज्ञानेश्वर म्हणतात. ते सांगतात की, ‘खरी खरी जर प्रीति असेल तर तिजपुढे प्राण केवळ तुच्छ आहे. अग्रीस प्राण अर्पण करतांना सतीच्या अंगावर भयाने रोमांच दृष्टीस पडतात काय ?

जरी आवडी आथी सात्त्व।
तरी जावितहि सल्लच (तुच्छ)।
आगीं घालितां रोमांच।
देखिजती सतिये ॥ ६४२ ॥

अ० ६८ ॥

प्रेमाचे नाजुकपण आणि कठिणपण यांचे एक उदाहरण पहिल्या अध्यायांत ज्ञानेश्वरांनी दिले आहे. ते सांगतात—
जैसे भ्रमर भेदी कोडे ।

भलतैसे काष्ठ कोरडे ।
परि काळिकेमाजी सांपडे ।
कोवचिये ॥ २०५ ॥

तेथ उत्तीर्ण होईल प्राणे ।
परि ते कमळदळ चिरुं नेणे ।
तैसे कठिण कोवळेपणे ।
स्नेह देखा ॥ २०२ ॥

संसारांतले प्रेम

प्राणार्पणाचीहि तयारी असण्याइतकी पराकोटीची प्रीति सर्वसामान्य माणसांत आढळणे हें अर्थातच अशक्य आहे. सामान्य संसारी माणसांचे प्रेम हें किती मर्यादिपर्यंत जाऊ शकते, हें दर्शविणारी एक गोष्ट श्रीरामकृष्ण परमहंसांनी एकदां सांगितली होती. ती अशी—

एकदां एक गुरु आपल्या शिष्याला ‘मी आणि माझे’ या भावनेची निरर्थकता पटवून देत होता. गुरु शिष्याला म्हणाला, “ईश्वर हाच काय तो आपला आहे. तेंच आपले सर्वस्व.”

त्यावर शिष्य म्हणाला, ‘पण महाराज! माझी आई, माझी पत्नी आणि माझे इतर आसेष्ट हीं सारीजणे माझ्यावर प्रेम करतात, माझी काळजी घेतात. मी क्षणभर हृषीआड झालें तर त्यांना जग अंघकारमय दिसू लागते. माझ्यावर त्यांची जी माया आहे तिला खरोखरी सीमाच नाही.’

गुरु म्हणाला, ‘ही तुझी समजूत चुकीची आहे. खच्या अर्धांने तुझें कोणी नव्हे हें मी तुला दाखवून देतो. या कांही गोक्या मी देतो. त्या घरी वेऊन जा. त्या गोक्या गिळून टाक आणि अंथरुणावर पडून राहा. लोकांना असें वाटेल कीं तुं मेला द्याहेस. पण तुला आजूबाजूच्या जगाचे भान राहील आणि तुझ्या नजीक जे कांहीं बोलणेचालणे होईल तें सारे तुला स्पष्टपणे ऐकूं येईल. जा तुं घरी. मी अंमळशाने तिकडे येतों.’

शिष्यानें घरीं गेल्यावर गुरुच्या सांग प्याप्रमाणे केले. त्यानें त्या गोक्या घेतल्या आणि शुद्धबुद्ध गेल्यासारखीं बाब्यतः स्थिति होऊन तो अंथरुणावर पडून राहिला. तो मेला आहे असे समजून घरांतील माणसांनीं एकच आकांत मांडला. त्याची आई व पत्नी या मोठमोठ्यानें आक्रोश करू लागल्या. तेवढ्यांत त्या शिष्याचा गुरु तेथें आला. त्यानें शोक करणाऱ्या माणसांना त्यांच्या दुःखाचें लारण विचारले. तें त्यांनी सांगितल्यावर तो गुरु त्यांना म्हणाला,

‘हें पहा! माझ्याकडे एक रामबाण औषध आहे. तें त्याला दिले तर तो ताळ्काळ जिवंत होईल. पण या औषधाची एक अट आहे. या औषधाचा निम्मा भाग दुसऱ्या कुणीतरी आधीं घेतला पाहिजे. हा भाग घेणारे माणूस मात्र त्यामुळे मरेल आणि हा ल्योच जिवंत होईल. इथें तुम्ही याच्या प्रेमाचीं पुष्कळ माणसे दिसतां. तुमच्यापैकीं कोणी आपला प्राण देऊन याला जिवन्त करायला तयार आहे का?’

हे सारे माषण त्या शिष्याला ऐकूं जात होतें. गुरुनें प्रथम त्याच्या आईला विचारले. ती शोकावेगानें जमिनीवर गडबडा लोळत होती. तिला हांक मासून दुरु म्हणाला,

‘माई! तुला दुःख. करायचे कारण नाही. या औषधाचा निम्मा भाग तुं घे. तुला त्यानें मरण येईल; पण तुझा सुलगा मात्र वाचले!’

शिष्याच्या आईने तें औषध आपल्या हातांत घेतले आणि ती विचार करीत कांही वेळ सचित बसून राहिली. त्याच वेळानें ती डोळ्यांत राणी आणुन म्हणाली,

‘बाबा! मला आणखीहि मुले आहेत. त्यांचाहि मला विचार करायला हवा. नी जर मेले तर त्यांचे कसें होईल याची मला काळजी वाटते. त्यांचे पालनपोषण कोण करील? त्यांची काळजी कोण घेईल?’

असै म्हणून तिने तें औषध गुरुकडे परत दिले. त्यानें तें शिष्याच्या पत्नीपुढे केले आणि तिच्या हातीं दिले. ती ओक्साबोझीं रडत होती. तें औषध तिच्या हातीं दिल्यावर ती रडायची थांवली. हें औषध घेतले म्हणजे आपला प्राण जाईल व नवन्याचा प्राण वाचिल, हें तिने ऐकले होते. तीहि बराच वेळ शून्य हृषीने विचार करीत त्वस्थ राहिली. अखेर ती म्हणाली,

‘महाराज! यांच्या नशिवानें यांना मरण आले! मी जर हे औषध वेऊन मेले तर माझ्या निमण्या वाळांचे कसें होईल? त्यांच्याकडे प्रेमानें कोण पाहील? त्यांचे रक्षण कोण करील? या स्थितीत कसें वेऊ हे औषध मी?’

एवज्या वेळांत त्या गोळ्यांचा त्या शिष्यावरचा परिणाम ओसरला होता.

तो उठून बसला. जगांत खरेंखुरे आणे कोणी नव्हे याची त्याला खात्री पटल होती. तो उठून गुरुबरोबर धरांत निघून जाण्यासाठी तडक बाहेर पडला.

प्राणापलीकडे प्रेम हे शब्द व्यवहारात पूर्णपणे सार्थ ठरत नाहीत. पण प्रेमाच्या अंतिम व परम मर्यादेच्या अलीकडे माणसांमाणसांत जें परस्पर प्रेम असें, त्यांचेहि स्वरूप तितकेसें विशुद्ध नसें स्वार्थनिरपेक्ष नसतें. खन्या प्रेमाचे संबंध असलेल्या दोन माणसांचे अंतःकरणांत सदैव समाधान असें पाहिजे. पण प्रत्यक्षांत तसें आढळू येत नाहीं, याचे कारण काय?

प्रेमाचे पृथक्करण

या प्रश्नाचे उत्तर स्वामी विवेकनंदांनी कर्मयोगावरील आपल्या एक व्याख्यानांत दिले आहे. स्वामींनी म्हणतात—

‘प्रत्येक सजीव हृदयांत जें प्रे अंशतः दिसतें त्याची उत्पत्ति आनंद पासून झाली आहे. यासाठी खव प्रेमापासून दुःखाची उत्पत्ति संभवत नाही. खरें प्रेम करणाऱ्याला, अथवा ज व्यक्तीवर त्यांचे प्रेम जडले आहे. त व्यक्तीला, त्या प्रेमापासून दुःख होईल। गोष्ट सर्वथैव अशक्य आहे. हें खरें, तर प्रेम करणारा आणि त्याचा प्रे विषय, हीं दोवेंहि दुःखांत चूर झाल्या

आपणांस हरघडी दिसतें, हे कसें ? असा प्रश्न येथें उद्भवतो. याच्या उत्तरासाठी जगांत सर्वत्र आढळणारे असें एखादें उदाहरण आपण घेऊ. एखाद्या पुरुषाचें एखाद्या स्त्रीवर अत्यंत प्रेम असतें. इतके कीं ध्यानीं मनीं स्वभीं तिच्याशिवाय दुसरे त्याला कांहीच दिसत नाहीं. अहाहा ! स्वर्गीय प्रेम ! स्वर्गीय प्रेम !

‘परंतु जरा थांबा ! या प्रेमाचे आपण पृथक्करण करूं म्हणजे त्याचे खरें स्वरूप आपणांस समजून घेईल. तिने सदोदित जवळ असावे, जवळच उमें गहावे, जवळच खावे प्यावे असें त्याला वाटते. म्हणजे तिने या स्वारीचा जवळ जवळ गुलामच बनून राहिले पाहिजे. तिला जणूं काय स्वतंत्रः अशी हालचालच नाहीं. तिच्या तोडांतून बाहेर पडणारा प्रत्येक शब्द झेलण्यास हा तयार असतो. या कृतीचा खरा अर्थ म्हणजे तिला स्वतःचा गुलाम करून हा स्वतः तिचा

गुलाम बनतो. आतां या दोन गुलामांच्या प्रेमाचें खरें स्वरूप कितपतसें चिरस्थायी असणार वरें ? ती कुठें क्षणभर बाहेर गेली, तर याने वेड्यावांकड्या कल्पना करून स्वतःस दुःखी करून व्यावै. मित्र हो, हे खन्या प्रेमाचें स्वरूपच नव्हे. इंद्रियजन्य सुखाच्या अभिलाषेने वेडावलेल्या मनुष्याची ती एक लहर आहे; आणि तो बोलून चालून वेडा झालेला असत्यामुळे, भ्रमानें तें प्रेम आहे असा त्यास भास होतो आणि त्या लहरीच्या भरांत स्वर्गीय प्रेम म्हणून तो नाचूं लागून दुसऱ्यालाहि आपणासारखाच क्षणभर वेडा करतो. जर याच्या म्हणण्या प्रमाणे एखादी गोष्ट करण्याचे तिने नाकारले तर याची तवियत विघडली ! खन्या प्रेमापासून उद्भवणाऱ्या चैतन्य तरंगांतून दुःख कधीहि आपली जाट काढूं शकणार नाही. ज्या ठिकाणी दुःखाची उत्पत्ति होताना आढळते, तें

खास सर्वोत्कृष्ट निवडक कापडाचे नमुने
व हरत-हेच्या डिझाइन्सचे कापड भाफक
भावांत खरेदी करा

पी. मधुकर (कॉथ मर्चटस)

बोरकर वाडी, रानडे रोड, दादर, मुंबई २८

खरें प्रेमच नव्हे; ती वास्ताविक भलतीच कांहीं वस्तू असून अमानें प्रेम म्हणून तिला आपण कवटाळीत असतो, ज्या दिवशीं कोणत्याहि वस्तूवर अथवा प्राण्यांवर तुमचें खरें प्रेम जडेल-मग तें श्रीवर असो, पुत्रावर असो अगर दुसऱ्या कोणावर असो—त्या दिवशी तुम्हांस दिश्वापी प्रेमाची गुरुकिल्ही सांपडेल.

‘इंद्रियसुखार्थ प्रेम करणाऱ्या मनुष्याचें लक्ष बदुधा जडविषयापलीकडे जात नाहीं. एखाद्या पुरुषाचें अमुक श्रीवर प्रेम जडलें, असें आपण म्हणतों; परंतु खस्तुस्थिति पाहिली तर तें प्रेम त्या स्त्रीच्या शरीरावर जडलेले असतें. तो तिच्या निरनिराळ्या अवयवांचें चिंतन करतो. म्हणजे प्रेम या नांवानें ओळखल्या जाणाऱ्या विकाराचें स्वरूप, जड विषयांत जें आकर्षण नित्य असतें, त्या आकर्षणाच्याच स्वरूपाचें आहे- लोखंडाचें जसें लोहचुंबकवर प्रेम असतें, तसेच मनुष्यांतील प्रेमाचेंहि वास्तविक स्वरूप असतें. त्यामुळे एखाद्या यःकश्चित् कारणानेंहि अशा प्रेमाचा विपर्यास होऊन त्यांतून दुःखाची उत्पत्ति होते. त्याप्रेमाचें स्वरूप याहून फार वेगळे असतें. तें जड विषयाशीं कधीं संलग्न होऊन राहात नाहीं. तर जडविषयापलीकडे असलेल्या चैतन्यरूपांत तें एकजीव होऊन राहातें. खरें प्रेम करणारीं अशा प्रकारचीं दोन माणसें हजारों

मैलांवर एकमेकांपासून निराळीं असलीं तरी त्यांच्या प्रेमांत अंतर पडत नाहीं, तें कधीं नष्ट होत नाहीं, अथवा त्यांतून दुःखाचीहि उत्पत्ति होत नाहीं.’

निरपेक्ष प्रेम हें खरें प्रेम. ‘कर्मचिं रहस्य’ या व्याख्यानांत स्वामी विवेकानंद म्हणतात—

‘आपण जें जें कांहीं करतों त्याचें प्रतिफल मिळावें अशीं आपली अपेक्षा असते. आपण शुद्ध वैश्यवृत्तीचे लोक आहोत, आपला तराजू सदोदित समतोल राखण्याची आपण अतिशय काळजी राखीत असतों. हें आपले वाणिज्य कांहीं विशिष्ट गोष्टीसंबंधीं असतें असेंहि नाहीं. आयुष्यांतील सर्व प्रकारच्या खटपटींत तीच वृत्ति. मी अमुक केलें तर त्याबहूल मला अमुक पाहिजे हेंच सदोदित चिंतन. मोठा दानधर्म केला तर त्या पुण्यकृत्याबहूल नांवाची टिमकी वाजली पाहिजे ही अपेक्षा आहे. धर्माच्या वावर्तीतहि हेंच. अमुक मनुष्य धार्मिक असें आपणांस कोणी म्हटलें नाहीं, तर आपला धर्म फुकट गेला असें आपणांस वाटतें. तीच गोष्ट प्रेमालाहि तंतोतंत लागू आहे. निर्व्यजि प्रेमाचें नुसतें वारेंहि आपल्या अंगावरून कधीं गेले नाहीं, प्रेमांतहि आम्हांला अदलाबदलीची-व्यापाराची-आवश्यकता वाटावी हें अत्यंत शोचनीय आहे...’

‘पुष्कळ वेळां आपल्या प्रेमाच्या मोबदल्यांत आपणास दुःखाची प्राति

होते. असें कां? आपण प्रेम दिलें त्यामुळें हें दुःख प्राप्त झालें असें नाहो. तर उलट प्रेमाची जी अपेक्षा आपल्या हृदयांत होती, ती आपल्या दुःखाला कारण झाली असें आपल्याला आढळून येईल.’

प्रेमांत संपूर्ण निरपेक्ष वृत्ति ठेवतां येणे हेहि सामान्य भाणसांना अति दुर्घट आहे. पण दुसऱ्यापासून आपल्या अपेक्षा जितकदा कमी तितक्या प्रमाणांत आपल्या मनाला समाधान आधिक, हें मात्र खरें आहे. ‘मी इतके केलें तेव्हां मला त्याबद्दल इतके मिळालें पाहिजे’ ही वृत्ति खच्या प्रेमाची द्योतक नव्हे. भांडणे आणि दुःखें हीं ज्या कुटुंबांत सदैव आढळतात, तेथें ही स्वतःच्या खाला कसोशीने जपण्याची वृत्ति निरपवाद असल्याचें दिसून येतें.

गृहस्थाश्रमी पुरुषाचें कर्तव्य

विवाहित गृहस्थाश्रमी पुरुषानें कसें वागावें, यासंबंधीं महानिर्वाण तंत्रांतील कांहीं वचनें स्वामी विवेकानंदांनीं एका व्याख्यानांत सांगितलीं होती. तीं अशीं:-

‘आपल्या धर्मपत्नीस कठोर शह्वांनीं गृहस्थानें ताढन करू नये व आपल्या मातेप्रमाणे तिची चांगली तरतूद ठेवावी. आपणास कितीहि त्रास पडत असला अथवा कष्ट सोसावे लागत असले तरी तिच्या देखत त्रासिक मुद्रा धारण करू नये अथवा कोधाचा शब्द उच्चारू नये.

‘अगपल्या पत्नीवांचून इतर स्त्रीबद्दल मनानें देखील व्यभिचार घडला तर असा गृहस्थ दारूण नरकवासाचा धनी होतो.

‘कोणत्याहि स्त्रीसमक्ष गृहस्थानें अनु-

MATUNGA CLEANING WORKS

ESTD. 1934

Prop. S. V. PRADHAN

MODI NIWAS, BOMBAY 19
Washers, Dyers and Dry Cleaners.

A Pleasure to You—A Satisfaction to Us
Chemical Cleaners, Super Fine Darners

Master Dyers

FOR

Cotton, Woollen, Silken & Jari Whole Cloths

सर्व तज्ज्ञांच्या कपड्यांची धुलाई, रंग व रफ्फा काम व्यवस्थित करणार

माटुंगा कूर्निंग वर्क्स

स्थापना १९३४) मोदी निवास, मुंबई १९ (मालक : एस. व्ही. प्रधान)

चित शब्द उच्चारं नये आणि आत्म-
शाधा करुं नये.

‘द्रव्य, कपडे, प्रेम आणि अमृतोपम
भाषण यांनी आपल्या पत्नीस सदैव संतुष्ट
राखावें. तिच्या शांततेचा भंग होईल असें
कोणतेहि कृत्य करुं नये. ज्याला सुशील
धर्मपत्नीचं प्रेम संपादितां आले, त्यांने
धर्मार्थकाममोक्षादि चारहि पुरुषार्ण संपा-
दिले असें समजावें.’

स्वपत्नीची उपेक्षा करून संन्यास घेणे
युक्त नव्हे हे सर्व संतांचे मत आहे.
एकनाथ म्हणतात,

त्यागुनियां खी संन्यासी जे होती ॥
पतना ते जाती अंतकाळी ॥

अनुचित नाद

गृहस्थानें स्वपत्नीची उपेक्षा करुं नये.
तिला सुखी ठेवावें. पण तिच्या नार्दी
लागून आपल्या इतर कुटुंबीयांचीहि

आवाळ करुं नये. पत्नीच्या संपूर्ण आहारी
गेलेल्या पतीबदल एकनाथ म्हणतात,
मातेचिया गळां न मिळे गळसरी ।
बाईलेसी सरी सोनियाची ॥
मातेचिया हाता न मिळे कांकण ।
बाईले करी तोडे घडी जाण ॥
मातेसी न मिळे अंगीं चोळी ।
बाईलेसी नेसवी चंद्रकला काळी ॥
बाईले आधीन ठेविले जिंऱे ।
एका जनार्दनीं नरकीं पेणे ॥

बायकोच्या नादानें पुरुष आपले
कर्तव्य विसरून कोणत्या थराला जातो
याचें तुकारामांनी मोठे तिखट वर्णन
केले आहे. आजच्या अनेक घरांतले ते
हुवेहुव वर्णन आहे असें वाटवें, इतकी
त्या वर्णनांत आधुनिकता आहे! तुका-
राम सांगतात—

कामाचा अंकित कांतेते प्रार्थित ।
तूं कां हो दुश्चित निरंतर ॥

॥ श्री साईनाथ प्रसन्न ॥

महिला वस्तु भांडार

भरतकाम, विणकाम, शिवणकाम

यांस लागणारे सर्व साहित्य व भरतकामाची पुस्तके,
लोकर, गंगावने आणि सौंदर्यप्रसाधनांचे व्यापारी
छविलदास रोड, दादर, मुंबई २८ (वेस्टर्न रेल्वे)

* आमची कोठेही शाखा नाही *

माझीं मायबापें बंधु हो बहीण ।
तुज करी सीण त्यागीन मी ॥
त्यांचे जरी तांड पाहेन मागुता ।
तरी मज हत्या घडो तुझी ॥
सकाळ उठोन वेगळा निघेन ।
वाहातों तुझी आण निश्चयेसी ॥
वेगळे निघतां घडीन दोरे चुडा ।
तूं तव माझा जोडा जन्माचा कीं ॥
ताईत सांखळी गळांचि दुल्डी ।
बाजुबंद जोडी हातसर ॥
वेणिचे जे नग सर्वही करीन ।
नको धरूं सीण मरीं कांहीं ॥
नेसावया साडी सेलारी चुनडी ।
अंगींचीं कांचोळी जाळिया फुले ॥
तुका म्हणे केला रांडेने गाढव ।
मनासवै धांव घेतलीसे ॥

विवेचनाचा निष्कर्ष

प्रेम आणि विवाह या संबंधीं संतांचीं

जीं वचने आहेत त्यांवरून कांहीं महत्वाचीं तत्वे स्पष्ट दिसतात. प्रेमांत निरपेक्षता जितकी अधिक, स्वतःच्या सुखापेक्षां आपल्या प्रेमविषयाच्या सुखाचे अगत्य जितके अधिक तितके तें प्रेम उभयतांच्याहि सुखाला कारण होतें. आपला पति सर्वस्वी आपलाच राहावा, आपल्या मुठींत असावा, या भावनेने पलीने जर त्याला त्याच्या आईबापांपासून वेगळा काढला तर तो विवाह अंतीं सुखाचा राहात नाही. आपल्या बायकोच्या मोहाने जो माणूस आईबापांना दूर करतो तो शेवटीं मनाने तिलाहि अंतरतो. स्वतःच्या स्वार्थपेक्षां दुसऱ्याच्या सुखासमाधाला जपण्याची वृत्ति ज्यांत आहे तोच विवाह सुखी आणि यशस्वी होऊं शकतो असें. सर्वत्र सर्वकाळीं निरपवादपणे आढळून आलेले आहे.

जगविरुद्धात हस्तरेषा-पंडित कीरो यानें भारतात
पाहिलेली मंत्रविद्येच्या सामर्थ्याची विलक्षण हकीकत....

वाघाळलेला बटु

दत्ता मराठे

मुप्रसिद्ध हस्तसामुद्रिकदेत्ता 'कीरो' हा कांहीं काळ भारतांत येऊन राहिला होता आणि पश्चिम-धाटांत कोठेंतरी एका ब्राह्मणाकडून तो हस्तसामुद्रिक शिकला होता. भारतांत असतांना त्यानें योगविद्या आणि मंत्रविद्या यांचे जे अद्भुत चमत्कार पाहिले, ते त्यानें लिहून प्रसिद्ध केले आहेत. मंत्रविद्येच्या सामर्थ्याचा एक विलक्षण प्रसंग त्यानें आपल्या एका पुस्तकांत वर्णन केला आहे. तो त्याच्याच शब्दांत पुढे देतों, कीरो म्हणतो,—

हिंदु जातीबद्दल मला सहानुभूति आहे आणि ब्राह्मणघर्मातील अनेक तत्वांविषयीं मला विशेष कौतुक वाटते. असें असल्यामुळे माझा एक फायदा झाला. सामान्यपणे परकीयांना ब्राह्मणांचे जे कांहा धर्मविधि कर्धीच पाखला मिळत नाहीत ते पहाण्याची संधि मिळाऱ्याचा मान मला प्राप्त झाला होता.

एका प्रसंगीं भुईखालच्या एका देवळांत एक लोकविलक्षण दैविक प्रयोग करण्यांत आला होता, या प्रयोगाला प्रारंभापासून

अखेरपर्यंत हजर रहाण्याची मला परवानगी मिळाली होती.

मोठें लांबलचक वर्णन करीत न वसतां थोडक्यांतच या प्रयोगाची हकीकत सांगतो. एका प्राचीन गुहेतस्या देवळांत मध्यरात्रीं अनेक ब्राह्मण जमले होते. संहारकर्त्या शिवाची मूर्ति या देवळांत होती. ही मूर्ति गुहेतस्या दगडांतच कोरून काढलेली होती. या मूर्तीच्या पायांशी हा प्रयोग करण्यांत आला.

बारा ब्राह्मण वर्तुलकार जमून त्या शिवमूर्तीच्या पायाशीं साष्टांग नमस्कार घालून राहिले होते. गुहेतील देवळाच्या अभंग खडकाचे वरजे छत होतीं त्या छताला शिवमूर्तीच्या मस्तकाच्या वस्त्या बाजूला एक छिद्र होतें. या छिद्रांतून पौर्णिमेच्या पूर्णचंद्राचा प्रकाश त्या गुहेत शिरून, तेवढ्याच त्या प्रकाशानें ती जागा प्रकाशित झाली होती. त्या प्रकाशांत गुहेचा कोपरान् कोपरा दिसत होता.

प्रयोगाला प्रारंभ करण्यापूर्वी, कडै करून राहिलेल्या त्या बारा माणसांनी

हात लांब करून एकमेकांच्या हातांच्या बोटांना स्पर्श करून वरुळ पुरें केले. नंतर अगदीं खालच्या सुरांत त्यांनी मंत्र म्हण-प्यास सुरुवात केली. सगळेजण एकाच वेळी मंत्र म्हणत नव्हते. एकानें सुरुवात करून एका टप्प्यावर थांबायचै. मग मंत्राच्या त्या टप्प्यावरून त्याच्या जवळच्या माणसानें ता मंत्र म्हणायला सुरुवात करायची. मंत्राला प्रारंभ खालच्या स्वरांत झाला आणि उत्तरांतर तो स्वर त्यांनी उंचावत नेला. सात वेळां मंत्रपाठ झाल्यावर तो मंत्र सर्वजण मिळून एकसुरांत म्हणत आणि त्यानंतर एक क्षणभर थांबून अगदीं स्तब्ध रहात!

कांहीं वेळ अशा रीतीनें मंत्रपठण झाल्यावर ते बाराहिजण जेव्हां थांबून स्तब्ध होत, तेव्हां ते कोणतातरी आवाज ऐकूं येण्याची अपेक्षा असल्या-सारखे कान देऊन ऐकत रहात, असें मला दिसूं लागले.

नी बसलों होतों तेथून मला त्या गुहेचें प्रवेशद्वार स्पष्ट दिसत होतें. बाहेर पौर्णमेच्या चंद्राचें टिपूर चांदणे पडलें होतें. त्या चांदण्यांत त्या गुहेच्या प्रवेश-द्वाराचे खडक चकाकत होते. पलीकडे दूरवर त्या डोंगरावर घनदाट अरण्य पसरलेले होतें. त्या दाट अरण्यानें तो संबंध डोंगर संपूर्ण झांकून टाकलेला होता.

ते ब्राह्मण मंत्र म्हणतांना थांबून ज्या आवाजासाठीं कान देऊन रहात होते, तो आवाज त्या बाहेरच्या अरण्यांतून येणार आहे काय?—हा विचार माझ्या मनांत सारखा येत होता.

आणि तसेच झाले!

ब्राह्मणाच्या त्या वरुळांतून मंत्र-पाठाचा आवाज बुमत गेला आणि त्या मंत्रपाठाच्या मध्ये जेव्हां क्षणभर शांतता पसरली, तेव्हां त्या शांततेच्या क्षणांत एक भयजनक आवाज बाहेरच्या वातावरणांत दुमदुमला. एका वाघाच्या डरकाळीचा आवाज होता तो!

पुन्हां मंत्रध्वनि गुहेत बुमला. पुन्हा थोडा वेळ तें वरुळ स्तब्ध झाले आणि पुन्हा वाघाची डरकाळी ऐकूं आली. असें अनेक वेळां झाले. दरवेळीं ती डरकाळी अधिकाधिक जवळ ऐकूं येऊं लागली होती!

आणि एकाएकी त्या गुहेच्या दारांत एक अक्राळविक्राळ वाघ उभा असलेला मला दिसला! एवढा प्रचंड वाघ मी पूर्वी कधींहि आणि कुठोंहि पाहिला नव्हता. दारांत चंन्द्र-प्रकाशांत त्याची विक्राळ आकृति प्रथम अगदीं निश्चल उभी असलेली दिसूं लागली. फक्त त्याच्या शेपटीचा संतप्त आघात जमिनीवर होत होता, याखेरीज त्याची इतर यांत्रिकिंचितहि हालचाल होत नव्हती,

माझ्या मनांत आले—मंत्रपाठ करतांना मध्येमध्ये थांबून हे ब्राह्मण ज्या आवाजाची प्रतीक्षा करीत होते, तो या वाघाचाच आवाज काय? त्याला मंत्रमुग्ध करून या देवळांत आण्याच्या उद्देश्यानें हा मंत्र-पाठ चाललेला आहे काय? त्या विक्राळ वाघाला बघून माझ्या छातींत घडकी भरली होती. मी बसलों होतों त्या जागेपासून सरकत सरकत मार्गे जाऊन त्या शिवमूर्तीच्या

अगदीं जवळ जाऊन दहून दहून राहिलों
आणि तिथून आतां पुढे काय होतें हैं
अनिमिष नेत्रांनीं पहात बसलों.

त्या वाधाचें डोकें आतां त्या गुहेत
आंत आलें होतें. अर्धवट धूसर प्रकाशांत
त्याचे डोळे निखाऱ्यासारखे चकाकत
होते.

पुन्हां मंत्राचा नाद बुमला, पुन्हां
थोडा वेळ स्तब्धता पसरली. आणि
स्तब्धतेच्या त्या क्षणांत तो भयानक वाघ
एक पाऊल पुढे सरकला. असें बराच
वेळ चाललें होते. कांहीं वेळानें त्या
वाघाची पहिली गति मंदावत गेली होती.
मोठ्या कष्टानें एकेक पाऊल उचलावें
लागत असल्यासारखा तो पुढे येत होता.
त्याला यायचें नव्हतें. पण कोणती तरी
अशात आणि गूढ शक्ति जवरदस्तीनें
त्याला पुढे पुढे यादला भाग पाडीत
असावी, अशा आविर्भावांत तो अनि-
च्छेनें पण नाइलाजानें पुढे सरकत होता.

त्या ब्राह्मणांनीं परस्परांच्या हातांचीं
बोटें धरून जें कडें केलें होतें त्याच्या
मध्यभागीं आतां प्रथमच माझें लक्ष गेलें,
आणि मला भयाचा धसकाच बसला !
त्या वरुळाच्या मधोमध दगडाच्या फरशी-
वर एक संपूर्ण विवर्ण मुलगा पडून राहि-
लेला होता. त्याच्या अंगावर एक बोट-
भराहि कपडा नव्हता. हा मुलगा मेलेला
आहे कीं याचें सर्व भान नाहींसे होऊन हा
बेशुद्ध होऊन पडलेला आहे, हें मला कळेना.
तो अगदीं निपचित पडून राहिलेला होता.
वयानें पांच एक वर्षांचा तो मुलगा
असावा असें त्याच्याकडे पाहून
मला वाटले. कोंवळ्या वयाच्या त्या

बारकेल्या अंगाच्या मुलाकडे मी समय
नजरेने पाहूं लागलों.

हें सारे आहे तरी काय याची मस्ता
कांहींच कल्पना येईना.

मंत्र-पाठ धुमत होता, क्षणभर
शांतता पसरत होती, आणि त्या क्षणांत
तो वाघ आतां केवळ एखाद्या इंचाइंचानें
पुढेंपुढे सरकत होता. त्या वाघांत एकफार
मोठा बदल झाला होता. त्याचे डोळे
निखाऱ्यासारखे जळजळीत दिसत
नव्हते ! त्याच्या दृष्टींत आर्धीं दिसलेली
कोघाची चमक आतां पार नाहींशी
झाली होती. त्याची नजर पूर्णपणे निस्तेज-
झाली होती आणि क्षणाक्षणाला झोपेची
झांपड आल्यासारखे त्याचें भलेमोठे
मस्तक हेलकावत होतें. पण तरीहि इंचा-
इंचानेंच कां होईना, तो वाघ पुढेंपुढेंच
येत होता, अखेर त्या मंत्र-पाठ म्हण-
णाऱ्या ब्राह्मणाच्या पायापाशीं तो येऊन
मिडला; पण इकडेतिकडे न पहातां तो
पुढेंच सरकत गेला.

मंत्राचे सूर धुमतच होते. आतां हे
सूर कमी कमी होऊन अगदीं खर्ज
स्वरांत मंत्रपाठ चालू होता. कोणीतरी
अगदीं खालच्या सुरांत कण्हावें किंवा
विवळावें तसा त्या मंत्राचा करुण-नाद
आतां वाटत होता. तो वाघ भारल्यासारखा
खेंचला जात होता. पुढे पुढे
खेंचला जात होता. आतां तो त्या
वरुळाच्या मध्यभागीं निपचित पडलेल्या
त्या मुलाजवळ येऊन पोंचला. मोठ्या
कष्टानें तो आणखी पुढे सरकला आणि
मोहिनी घातल्यासारखा त्या मुलाच्यां
अंगावरून पुढचे पाय पलीकडे टाकून

नंतर हळूहळू खालीं दबला आणि त्या मुलावर पडून राहिला ! त्या अजख वाघाच्या प्रचंड देहाखालीं त्या चिमुकल्या मुळाचें शरीर झांकून गेले.

आणि तरीहि तो एकसुरांतला मंत्रपाठ चालूच होता, तासन् तास चालू राहिला होता.

हा विलक्षण प्रकार रात्रभर चालू राहिला. चंद्र मध्यावरून ढळून परिचमेकडे केव्हांच सरकला होता. हळूहळू परिचम-क्षितिजाच्या कडेवरून चंद्राचे क्षीण किरणहि निस्तेज होऊं लागले इतक्यांत-

इतक्यांत एकाएकीं त्या वरुळांतील एक ब्राह्मण झपकन् उठला. त्यानें शिव-मूर्तीजवळ असुलेला एक लखलखीत सुरा उचलला आणि एकाच झटक्यांत त्या बेभान पडलेल्या वाघाचें पोट सरकन् विरले ! पोट चिरण्यापूर्वी त्यानें त्या वाघाला मुलाच्या अंगावरून पलीकडे ढकलून उताणे पाडले होतें आणि त्या वाघानें त्याला काढीचाहि प्रतिकार केला नव्हता ! वाघानें अजीबात हालचाल

केली नव्हती, जिवंतपणाचें कसलेंच चिन्ह त्यानें दाखवलें नव्हते ! कोणत्या तरी अशात, अद्भुत, विलक्षण अशा रीतीनें तो वाघ मरून गेला होता !

नंतर इतर ब्राह्मण त्या वाघामोंवतीं जमले. त्यांनी वाघाला चिरून त्याच्या पोटांतलीं आंतडीं बाहेर काढलीं आणि बाप रे—त्या संज्ञाशून्य मुलाला त्यांनी त्या वाघाच्या पोटाच्या पोकळीत अलगाद-पणे ठेवून दिले !

रात्र संपली. आरक्त उषःकालाच्या किरणांनी गुहेत प्रवेश केला. नंतर बन्धाच वेळानें त्या वाघाच्या पोटांत हालचाल होऊं लागली. हालचाल वाढली, त्या वाघाच्या पोटांतून तो चिमुकला मुलगा बाहेर आला आणि उढून उभा राहिला. त्याचें सर्वांग त्या वाघाच्या रक्तानें माखले होतें. तें रक्त पुरीतपुरीत तो उभा राहिला.

मग त्या संसुदायांतला वृद्ध ब्राह्मण पुढे आला. त्या मुलाच्या भाषेत तो

S. N. D. T.

महिला विद्यापीठाचे वर्ग. F. Y., A. S. Y. A., B. A. M. A.
१९५८ सालीं अगर तत्पूर्ण S. S. C. झालेल्यांना ३ वर्षांत बी. ए. होप्याची
बोवटची संधी सकाळीं, दुपारीं, संध्याकाळीं.

F. Y. Sc.   Inter Sc.   Bombay

१ जुलैपासून सुरु
पिंगेज क्लासेस

विस्मिला बिलिंग, दादर, वे. रे. समोर

त्याला सांगू लागला, “आज तुझा दुसरा जन्म झाला आहे. आज तू एका वाघाच्या पोटांतून बाहेर आला आहेस. यापुढे या हिंख पशुची जिथें जिथें गांठ पडेल तिथें तिथें तू त्यांच्यावर वर्चस्व गाजवशील! वाघांवर संपूर्ण तावा चालवण्याची शक्ति तुला आज प्राप्त झाली आहे!”

आणि तरीहि या प्रयोगाचा संपूर्ण अर्थ माझ्या ध्यानांत आला नव्हता.

कांहीं तासांनीं मी पाहिले,—त्या ब्राह्मणांनीं आपले सणासुदीचे कपडे अंगावर चढवले होते. माझीं दोस्ती झालेला तो बुद्ध ब्राह्मण माझ्याकडे आला आणि म्हणाला,—

‘आम्ही शेजारच्या गांवांत चाललों आहोत. तुम्हांलाहि आमच्याबरोबर यायचं असेल तर या.’

मी त्यांच्याबरोबर निघालों. त्या खेड्यांत जाऊन पहातों तो तेथें एका ठिकाणीं लोकांची खूप गर्दी जमलेली आढळली. निरानीराळ्या देवतांच्या नांवानें तेथें मोठी जेवणावळ चालली होती. सर्व जमातीचे आणि अनेक धर्मांचे लोक तेथें गोळा झाले होते. डोक्यावरचीं निरनिराळ्या प्रकारचीं पागोटी आणि अंगावरच्या जातिनिदर्शक खुणा यांवरून मला असे आढळले की, बुद्ध ब्रह्मा, शिव, विष्णु यांचे उपासक त्याचप्रमाणे

जैन आणि शीख धर्मांचे लोक असा अनेकधर्मी माणसांचा जमाव तिथें गोळा झाला होता.

त्या खेड्याच्या बाहेरच्या बाजूस एक विस्तीर्ण वरखल होती आणि तेथें तर लोकांची दाढी अधिकच होती. या गर्दीकडे ते ब्राह्मण निघाले. त्या बुद्ध ब्राह्मणाबरोबर तो लहान मुलगाहि होता व तो त्या बुद्धाचा हात धरून चालला होता. त्या गर्दांच्या मध्यभागी तो ब्राह्मण त्या मुलाला बेऊन गेला.

त्या समुद्रायाला उद्देशून तो ब्राह्मण मोठ्यानें दुकमतीच्या स्वरांत बोलून लागला. तो हिंदीत बोलत होता. पण आपण काय बोललो हे त्यानें मागाहून मला भाषांतरित करून सांगितले. थोडी प्रस्तावना करून तो पुढे म्हणाला होता,

‘मी ब्रह्माचा उपासक आहे. आज या ठिकाणीं मी माझ्या लामर्थ्याचा प्रत्यय तुम्हांद्या आणून देणार आहे. आपला येथील सर्वांत मोठा शत्रू म्हणजे कूर वाद दा आहे. गेल्या कांहीं मदिन्यांत येथील आणि आसपासचीं अनेक माणसे या दिस पशुच्या भक्ष्यस्थानीं पडला आहेत. येथून जवळचे एक सुवंध खेडेच्या खेडे वाघाच्या उपद्रवामुळे उटून गेले आहे आणि उजाढ पडले आहे. हा उपद्रव नाहींसा करण्याची शक्ति माझ्यांत आहे. मी आतां सांगतो त्याप्रमाणे करा—’

उवा घालविष्ण्यासाठीं खात्रीलायक ठरलेले ‘लायसॉफ तेल’ वापरा

असें म्हणून त्याने त्या जमावाला सांगितलें की, “ शोजारच्या जंगलांत जाऊन तें घेरा आणि आवाजाने पिढून तिकडून मिळतील तेवढे वाघ येथे घेऊन या ! ” शेंकडौं माणसे लगेच त्या उद्योगाला लागली. कांहीं तासांत त्या बखळींत सातआठ उग्र वाघ येऊन गुरुगुरत राहिले, शेंडौंचा जमाव आरडत ओरडत भयचकित दृष्टीने पहात दूरवर कडैं करून बखळीभोवतीं उभा राहिला होता.

त्या वृद्ध ब्राह्मणाने खालीं वांकून त्या मुलाच्या कानांत कांहींतरी सांगितलें.

तो मुलगा लगेच त्या बखळींत उतरला आणि त्या वाघांच्या दिशेने जाऊ लागला. त्याच्या मुद्रेवर भयाचे काढीमात्र चिन्ह नव्हते. त्या वाघांच्या समुदायांत सर्वांत अधिक उग्र आणि भयानक दिसणारा जो वाघ होता त्याच्यापाशीं हा मुलगा गेला, मुलाकडे दृष्टि जातांच त्या वाघाने भयंकर डरकाळी फोडली आणि जणूंत्वा मुलावर झेंप घालण्याचा इरादा असावा असें वाटण्यासारख्या अविभावांत त्याने पुढे पाय वांकवून डोके खालीं घेतलें. तो मुलगा यत्किंचित न घावरतां घिर्मी पावलें टाकीत पुढे चालत राहिला होता. तो मुलगा जवळ येतांच त्या वाघाने डोके वर उचललें आणि हवेंत हुंगल्यासारखे तो करूं लागला. मुलगा अगदीं वाघाच्या जवळ गेला आणि वाघ त्याला भेटण्यासाठीं पुढे आला.

बखळीभोवतीं गोळा झालेला शेंकडौंचा समुदाय डोळ्याची पापणी न हालविता सारा प्रकार पहात उभा होता. आरडा-ओरड केव्हांच बंद झाली होती व त्या ठिकाणी निःस्तब्ध शांतता पसरली होती. प्रेक्षकांचे डोळे त्या वाघांवर आणि मुलावर खिळले होते. सगळे वाघ हकूहकू त्या मुलाभोवतीं गोळा झाले. वाघांच्या गराड्यांत तो मुलगा शांतपणे उभा होता. वाघांनी त्याला कांडीमात्र इजा केली नाहीं !

हें कसें घडलें हें मला सांगतां येत नाहीं. आपल्या मेलेल्या व्याघ्रबंधूचा कांहीं वास त्या मुलांत वाघांना लागला काय ? हा कांहीं मोहिनीविद्येचा प्रकार होता काय ? तो मुलगा संपूर्ण निर्मय वृत्तीने वाघांच्या कळपांत गेला, म्हणून वाघांनी त्याला कांहीं केले नाहीं असें झाले काय ? जितके तर्क करावे तितके थोडेच आहेत. पण अखेरीस ते तर्कांच रहाणार ! यांपैकीं कोणत्याहि तर्कानें या चमत्काराची उपपत्ति मला लागत नाहीं !

तो प्रकार तेशें चालू असतांनाच, बगाच वेळ झाला म्हणून मी तेथून निघून आलीं. माझीं मन या चमत्कार-बदलच्या आश्रयानें ओतप्रत भरले होते. भारतांतील साधूंच्या अंगच्या आश्रय जनक सामर्थ्याबदल माझ्या मनांत कमालीचा आदर निर्माण झाला होता.

(मासिक ‘मोहिनी’ वरून)

—: श्री साई बाबा :—

शिरडी संस्थानांत विक्रास असलेलीं पुस्तके

			रु. न.पैसे
(१)	श्रीसाईसच्चरित	(मराठी)	७—००
(२)	”	(इंग्रजी)	४—००
(३)	”	(हिंदी)	४—५०
(४)	”	(गुजराती)	३—७५
(५)	दासगणूकृत श्रीसाईनाथ-स्तवनमंजरी	”	०—१२
(६)	”	(अध्याय ४)	०—५०
(७)	सगुणापासना (मराठी)	”	०—२६
(८)	सगुणोपासना (गुजराती)	”	०—२६
(९)	प्रधानकृत पुस्तक (A glimpse of Indian spirituality)	”	१—००
(१०)	श्रीसाई-लीलामृत	”	२—००
(११)	श्री साई-सुमनांजली	”	०—०६
(१२)	कीर्तन-पंचक (श्री साईलीलांनी नटलेले)	”	१—५०
(१३)	शीलधी (शिरडी वर्णन)	”	०—७५
(१४)	श्रीसाईबाबा-अवतार व कार्य	”	२—००
(१५)	श्रीसाई गीतांजली	”	०—१२
(१६)	खदाध्याय	”	०—१२

वरील पुस्तके खालील पत्थावर मिळतील

(१) सर कारकून, श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थान,
पोस्ट-शिरडी जि. अहमदनगर.

(२) श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थान, मुंबई ऑफिसः इस्ट अॅड
वेस्ट इं. कंपनी बिलिंग, ४९/५५ अपोलो स्ट्रीट,
फोर्ट, मुंबई १

पोस्टेज निराळे. व्ही. पी. पढत नाही.

तारेचा पत्ता : ' ABHAY ' Hyderabad.

टेलिफोन नं. ४६३८

हैदराबाद सेनेटोरियम

खास क्षयरोग्यांसाठी !

हवेशीर आधुनिक सुखसोर्योनीयुक्त अत्यंत माफक दर असलेले व साईभक्तांनी
चालविलेले एकमेव ठिकाण

पुण्याहून रेल्वेने फक्त बारा तासांचा प्रवास.

गरीब साईभक्तांस खास सवलत

विशेष माहितीकरितां खालील पत्त्यावर लिहा:—

सुपरिटेंडेंट हैदराबाद सेनेटोरियम,
रमंतापूर, हैदराबाद १३. (आंध्र प्रदेश)

संगीताची मोहिनी
माणसाला मंत्रमुग्ध करते,
त्याचप्रमाणे कुठल्याहि
हृदयंगम चित्राची मुद्रणकृति
वाचकाला नयनमुग्ध करते !

आणि म्हणूनच
हाफ-टोन, लाईन, श्री अँड फोर कलर ब्लॉक्स,
ऑफसेट प्रेस, स्टीरियोज इत्यादि
आणि त्याचप्रमाणे वैशिष्ट्यपूर्ण
सवांगसुंदर कॅलेंडर्ससाठी—

डी. डी. नेरोय

५३४, सॅडहर्स्ट ब्रिज, चौपाटी, मुंबई
टेलिफोन : ७५०८७

डी. डी. नेरोय यांनी तयार केलेले श्री साईबाबांचे तीन रंगी चित्र, ढारकामाई व इतर एक रंगी फोटो—साईज 10×8 , 10×14 , 14×20 व पोस्टकार्ड साईज खालील ठिकाणी मिळण्याची खास व्यवस्था केली आहे.

श्री. सगुण मेरु नाईक
मु. पो. शिर्डी, जि. अहमदनगर

मुद्रक: कृ. ना. सापले, रामकृष्ण प्रिंटिंग प्रेस, मोरचाग रोड, दादर, मुंबई १४.
संपादक व प्रकाशक : ना. अ. सावंत, इंस्ट अॅन्ड वेस्ट
इन्डियान्स बिंडिंग, ४९/५५, आपोलो स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई १.